



PRZEWODNIK

„POTRAFIĘ-DECYDUJĘ-DZIAŁAM
program wspierania aktywności
i inicjatyw młodzieży w województwie
warmińsko-mazurskim”

Publikacja przygotowana jest w ramach projektu pt. „POTRAFIĘ-DECYDUJĘ-DZIAŁAM program wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży w województwie warmińsko-mazurskim” współfinansowanego z funduszy Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus.



Fundusze Europejskie
dla Warmii i Mazur



Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską



| | |
|--|---------|
| Słowo wstępne | str. 3 |
| Rozdział I: Kompetencje kluczowe. | str. 4 |
| I.1. Czym są kompetencje kluczowe | str. 5 |
| I.2. Katalog umiejętności, wiedzy i postaw związanych z kompetencjami społecznymi i obywatelskimi | str. 12 |
| I.3. Jakie znaczenie w rozwoju młodzieży w wieku 12-19 lat mają kompetencje społeczne i Obywatelskie | str. 16 |
| I.4. Rola szkoły i środowiska rodzinnego, rówieśniczego, społecznego w podnoszeniu kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży w wieku 12-19 lat | str. 18 |
| Rozdział II: Zasady i warunki nabywania kompetencji społecznych i obywatelskich. | str. 20 |
| II.1. Jakie warunki muszą być spełnione, aby kształtować w młodym człowieku kompetencje społeczne i obywatelskie? Jak i gdzie w procesie wychowania i edukacji można stworzyć warunki korzystne dla ich kształtowania? | str. 20 |
| II.2. Znaczenie procesu grupowego. | str. 28 |
| II.3. Współpraca. | str. 30 |
| II.4. Jaka jest rola dorosłych w kształtowaniu kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży? | str. 32 |
| II.5. Katalog barier, trudności i zagrożeń związanych z nabywaniem kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży. | str. 34 |
| II.6. Rekomendacje dotyczące zasad nabywania kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży | str. 35 |
| Rozdział III. Lokalny mechanizm/narzędzia wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży. | str. 37 |
| Rozdział IV: Od pomysłu do inicjatywy. | str. 37 |
| Źródła | |
| Projektowe inspiracje | str. 41 |
| Ankieta | str. 54 |

Słowo wstępne

Szanowni Państwo,

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego realizuje projekt strategiczny pod nazwą: „**POTRAFIĘ-DECYDUJĘ-DZIAŁAM** program wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży w województwie warmińsko-mazurskim”. Jest on współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, z programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Warmii i Mazur 2021–2027 (FEWiM).

Projekt został opracowany z myślą o wspieraniu takich form pracy z młodzieżą (w wieku 12-19 lat), które przyczyniają się do rozwoju ich kompetencji kluczowych, głównie społecznych i obywatelskich. Są one niezwykle potrzebne, zarówno do rozwoju osobistego, jak i do przynoszącego satysfakcję i radość, funkcjonowania w grupie rówieśniczej oraz w najbliższej społeczności. Chcemy, aby młodzi odbiorcy projektu mieli jak najwięcej okazji do wspólnego działania, uczestnictwa w zajęciach warsztatowych, wizytach studyjnych, spotkaniach czy wyjazdach, podczas których będą mogli nabyć praktyczne umiejętności i wiedzę dot. funkcjonowania w społeczności lokalnej, pomocnych do lepszej współpracy, komunikacji, samoświadomości, wzajemnego poznania i kreatywności, a także realizacji inicjatyw według własnych pomysłów. Kompetencje te na pewno przyczynią się do lepszego funkcjonowania w społeczeństwie w każdym z jego obszarów.

Oddajemy do Państwa rąk publikację, która ma być materiałem pomocniczym dla osób planujących opracowanie wniosku o grant w ramach wymienionego projektu. Należy przy tym podkreślić, że obowiązującym dokumentem regulującym zasady i warunki naboru grantów w w/w projekcie jest Regulamin udzielania grantów wraz załącznikami.

Serdecznie zapraszamy do lektury!



Fundusze Europejskie
dla Warmii i Mazur



Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską



Rozdział I: Kompetencje kluczowe.

I.1. Czym są kompetencje kluczowe

Kompetencjami kluczowymi określamy wiedzę, umiejętności i postawy, których każdy człowiek potrzebuje do samorealizacji i rozwoju osobistego, do funkcjonowania na rynku pracy, integrowania się ze społeczeństwem i uczestnictwa w życiu obywatelskim (ZALECENIA RADY z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2018/C 189/01).

Dokumentem krajowym opisującym m.in. wskazania w zakresie nabywania i rozwoju kompetencji kluczowych jest Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030.

Unia Europejska w zaleceniach z dnia 22 maja 2018 r. definiuje 8 kompetencji kluczowych. Wymieniamy je poniżej wraz z krótką definicją:

Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji stanowią zdolność identyfikacji, rozumienia, wyrażania, tworzenia i interpretowania informacji za pomocą języka, obrazów, dźwięków i materiałów cyfrowych, przy komunikacji z innymi w sposób skuteczny i kreatywny. Obejmują one umiejętność czytania, pisania, rozumienia informacji pisemnej, komunikowania się w mowie i piśmie, a także zdolność do krytycznego myślenia i oceny informacji. Dodatkowo zakładają gotowość do dialogu, świadomość wpływu języka na innych oraz odpowiedzialne używanie języka.

Kompetencje w zakresie wielojęzyczności to skuteczne używanie różnych języków w celu porozumiewania się. Oprócz znajomości słownictwa i gramatyki wymagają świadomości kulturowej, a także zdolności do rozumienia i tworzenia tekstów w różnych językach. Istotne jest też posiadanie pozytywnej postawy wobec różnorodności kulturowej, zainteresowanie różnymi językami i komunikacją międzykulturową.

Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii obejmują zdolność do rozwijania i wykorzystywania myślenia matematycznego w codziennych sytuacjach. Z kolei kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii obejmują wyjaśnianie świata przyrody, stosowanie wiedzy naukowej i technologicznej w odpowiedzi na ludzkie potrzeby oraz

rozumienie wpływu działalności człowieka na świat przyrody i poszanowanie dla kwestii środowiskowych.

Kompetencje cyfrowe to umiejętność pewnego, krytycznego i odpowiedzialnego wykorzystania technologii cyfrowych w edukacji, pracy i życiu społecznym. Obejmują one m.in. tworzenie treści cyfrowych, programowanie, bezpieczeństwo cyfrowe, znajomość zasad działania technologii cyfrowych, umiejętność korzystania z różnych urządzeń i oprogramowania, krytyczną ocenę wiarygodności informacji cyfrowych oraz etyczne i bezpieczne stosowanie narzędzi cyfrowych.

Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się stanowią zdolności obejmujące autorefleksję, konstruktywną współpracę z innymi, zarządzanie własnym czasem, uczeniem się i karierą. Wymagają one umiejętności radzenia sobie z niepewnością i zmianą, asertywności, utrzymania zdrowia fizycznego i psychicznego, znajomości zdrowego stylu życia, empatii, zarządzania konfliktami. Kompetencje te opierają się m.in. na poszanowaniu różnorodności i zdolności do pokonywania uprzedzeń i osiągania kompromisu.

Kompetencje obywatelskie stanowią zdolność do odpowiedzialnego działania i uczestnictwa w życiu obywatelskim, opartą na znajomości oraz rozumieniu pojęć i struktur społecznych, kulturowych, gospodarczych, prawnych, politycznych oraz globalnych wydarzeń i zrównoważonego rozwoju. Obejmują znajomość europejskich wartości, różnorodności kulturowej oraz świadomość wydarzeń historycznych i współczesnych. Obejmują umiejętności skutecznego angażowania się na rzecz dobra wspólnego, rozwiązywania problemów, uczestnictwa w procesach decyzyjnych, poszanowania praw człowieka, różnorodności, równouprawnienia płci oraz gotowości do poszanowania prywatności innych i odpowiedzialności za środowisko.

Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości stanowią zdolność do wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych, opierając się na kreatywności, krytycznym myśleniu, rozwiązywaniu problemów, inicjatywie, wytrwałości i współpracy przy planowaniu i zarządzaniu projektami. Obejmują umiejętności kreatywne, pracę samodzielną i zespołową, mobilizowanie zasobów, planowanie i zarządzanie finansami, skuteczną komunikację, negocjacje oraz radzenie sobie z niepewnością i ryzykiem, a także postawę przedsiębiorczą, charakteryzującą się inicjatywą, aktywnością, empatią, troską o innych oraz odpowiedzialnością.

Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej wymagają znajomości lokalnych, regionalnych, krajowych i światowych kultur, dziedzictwa, tradycji i form ekspresji, a także zrozumienia wpływu tych ekspresji na siebie nawzajem oraz na indywidualne postrzeganie i kształtowanie świata. Obejmują umiejętność wyrażania i interpretowania idei, doświadczeń i emocji poprzez różne rodzaje sztuki, angażowanie się w procesy twórcze, zarówno indywidualnie, jak i zespołowo, przy jednoczesnym poszanowaniu różnorodności kulturowej.

Przytoczone kompetencje kluczowe pozostają ze sobą we wzajemnych relacjach. Relacyjność kompetencji można rozważać w oparciu o różnorodne kategorie. Poniżej prezentujemy kilka z nich:

- **relacja tożsamości** polegająca na tym, że kompetencje posiadają podobne znaczenie, przy czym znaczenie to zostało wyrażone z innej perspektywy np. kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej polegające m.in. na zrozumieniu wpływu ekspresji na indywidualne postrzeganie i kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się stanowią zdolności obejmujące autorefleksję;

- **relacja niesprzeczności** polegająca na tym, że kompetencje nie negują się wzajemnie, nie należy rozumieć ich w kategoriach biegunów różnic;

- **relacja holistyczna**, każda z kompetencji stanowi część zrozumienia istoty ludzkiej działające w świecie przyrodniczym i społecznym, ale tylko wszystkie razem umożliwiają zbliżenie się do pełnego zrozumienia fenomenu człowieka funkcjonującego w świecie;

- **relacja wzmacniająca**, np. nabycie kompetencji osobistych, społecznych i w zakresie umiejętności uczenia się wzmacnia kompetencję do pełnego wdrażania się w role obywatelskich, przedsiębiorczych i językowych.

Przytoczone kompetencje kluczowe stanowią podstawę dla procesu uczenia się przez całe życie i mają na celu przygotowanie osób do skutecznego funkcjonowania w różnych obszarach życia społecznego, zawodowego i osobistego.

„**POTRAFIĘ-DECYDUJĘ-DZIAŁAM** program wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży w województwie warmińsko-mazurskim” to projekt skupiający się **głównie na kompetencjach społecznych i obywatelskich**. Projekt odpowiada na problem niskich kompetencji

kluczowych, głównie społecznych i obywatelskich młodzieży, przejawiających się w niewielkim jej zaangażowaniu w działalność społeczną i obywatelską w organizacjach pozarządowych, radach młodzieży, samorządach uczniowskich, innych formach a także niewystarczające możliwości rozwoju aktywności społecznej i obywatelskiej młodzieży w środowiskach lokalnych.

Dla przejrzystości prezentacji przykłady kompetencji społecznych, jako jedno z dwóch obszarów aktywności projektowej prezentujemy w formie diagramu:



Wybór kompetencji społecznych i obywatelskich na przedmiot aktywności projektowej wynika z ich znaczenia dla rozwoju pozostałych sześciu kompetencji. Tylko bowiem uspołeczniony, świadomy swojej tożsamości człowiek jest w stanie wytworzyć adekwatną komunikację, radzić sobie z wyzwaniami i zagrożeniami współczesnego, szybko zmieniającego się świata, rozwijać swoją kreatywność, przedsiębiorczość i świadomie korzystać z dóbr kultury.

Kompetencje społeczne i obywatelskie a funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie. Kompetencje społeczne i obywatelskie odgrywają kluczową rolę w rozwoju człowieka, wpływając na jego/jej zdolność do skutecznego funkcjonowania w społeczeństwie. Oto kilka kluczowych aspektów znaczenia tych kompetencji dla rozwoju człowieka (Uszyńska-Jarmoc J., Nadachewicz K., 2015):

1. Współpraca i komunikacja. Kompetencje społeczne umożliwiają skuteczną współpracę z innymi ludźmi. Zdolność do komunikacji, zarówno słownej, jak i niewerbalnej, pozwala na budowanie zdrowych relacji, rozumienie potrzeb innych i rozwiązywanie konfliktów.

2. Empatia i zrozumienie różnorodności. Kompetencje społeczne obejmują zdolność do empatii, czyli zdolność do zrozumienia i współodczuwania emocji innych. To pozwala na lepsze zrozumienie różnorodności społecznej, kulturowej i światopoglądowej.

3. Rozwój osobisty. Posiadanie kompetencji społecznych sprzyja rozwojowi osobistemu poprzez umiejętność radzenia sobie ze stresem, emocjami, budowanie pozytywnej samooceny i rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów, dbanie o swoje zdrowie zarówno fizyczne jak i psychiczne.

4. Aktywność obywatelska. Kompetencje obywatelskie wspierają uczestnictwo w życiu społecznym i politycznym, zachęcając do aktywności obywatelskiej, udziału w demokratycznym procesie i działania na rzecz dobra wspólnego.

5. Rozwój zawodowy. Kompetencje społeczne są istotne w środowisku pracy jak wskazują badania są pożądane przez pracodawców. Umiejętność

efektywnej komunikacji, współpracy zespołowej, rozwiązywania konfliktów i budowania relacji interpersonalnych wpływa pozytywnie na rozwój zawodowy jednostki¹.

6. Kultura dialogu i rozwiązywanie konfliktów. Kompetencje społeczne pomagają w budowaniu kultury dialogu, gdzie konstruktywna wymiana zdań i szacunek dla różnych perspektyw są kluczowe. Ponadto umiejętność rozwiązywania konfliktów sprzyja utrzymaniu zdrowych relacji społecznych.

7. Odpowiedzialność obywatelska. Kompetencje obywatelskie obejmują również rozumienie i wykonywanie obowiązków obywatelskich oraz uczestnictwo w życiu społecznym w sposób odpowiedzialny i zgodny z zasadami etycznymi.

Kompetencje społeczne i obywatelskie a rozwój psychospołeczny człowieka. Teoria rozwoju psychospołecznego Erika Eriksona opisuje etapy życia człowieka, podkreślając istotną rolę konfliktów psychospołecznych, które kształtują rozwój jednostki. Według Eriksona, każdy okres życia charakteryzuje się konkretnym konfliktem, który osoba musi rozwiązać, aby osiągnąć zdrowe i harmonijne funkcjonowanie społeczne. (Brzezińska A.I, Ziółkowska B., Appely K. PPELT., 2019). Rozwiązanie danego konfliktu niesie gotowość do dalszego rozwoju, w której zawiera się także wzrastający potencjał kompetencji społecznych i obywatelskich. Poniżej przedstawiamy charakterystykę rozwoju psychospołecznego w formie opisowej:

Wczesne dzieciństwo (0-3 lata):

W tym okresie zaczyna się budowanie podstawowych umiejętności społecznych, poprzez relacje z najbliższymi opiekunami. Dzieci uczą się zaufania, samodzielności i rozumienia swoich potrzeb i pragnień.

¹ Wyniki badania wykazały, że najbardziej pożądanymi kompetencjami miękkimi w wybranych zawodach IT są: komunikatywność, motywacja do pracy, kreatywność. M.Stanuch, M. Gorzelany-Dziadkowiec. H. Smutek: Znaczenie kompetencji miękkich w procesie dostosowań rynku pracy do wymagań rewolucji 4.0

file:///C:/Users/gabin/Downloads/2442-Tekst%20artyku%C5%82u-14559-1-10-20240326.pdf [dostęp: 07.04.2024}.

Kompetencje społeczne okazują się więc nieocenione również w zawodach uchodzących za skrajnie niespołeczne.

Wczesne dzieciństwo (3-6 lat):

W tym etapie dzieci rozwijają zdolność inicjatywy, co ma związek z kompetencjami społecznymi, takimi jak umiejętność współpracy, inicjatywy w relacjach z innymi dziećmi, oraz zdolność rozumienia i reagowania na emocje innych.

Dzieciństwo (6-12 lat):

W tym okresie rozwijają się kompetencje społeczne związane z umiejętnościami szkolnymi, pracą w grupie, zdolnością rozwiązywania problemów i współzawodnictwem. Dzieci uczą się współpracy z rówieśnikami i zrozumienia swojej roli w grupie.

Okres dojrzewania (12-19 lat):

W tym etapie rozwija się świadomość społecznego kontekstu, a kompetencje obywatelskie zaczynają odgrywać istotną rolę. Jednostka angażuje się w proces definiowania swojej tożsamości, rozumie rozwinięte wartości społeczne, uczestniczy w grupach rówieśniczych, co wpływa na zdolność do współpracy i zrozumienia różnorodności.

I.2. Katalog umiejętności, wiedzy i postaw związanych z kompetencjami społecznymi i obywatelskimi.

Nabywanie kompetencji społecznych skutkuje konkretnymi umiejętnościami istotnymi z punktu widzenia efektywnego funkcjonowania w społeczności. Poniżej prezentujemy otwarty katalog umiejętności stanowiący efekt edukacji w zakresie kompetencji społecznych (Janiak A.M, Jankowska K., Heller W. (red), 2012):

Umiejętności interpersonalne:

- Skuteczna komunikacja werbalna i niewerbalna.
- Słuchanie aktywne i empatia.
- Umiejętność wyrażania swoich myśli jasno i zwięźle.

Współpraca i praca zespołowa:

- Umiejętność efektywnej współpracy z różnymi osobami.
- Zdolność do pracy w zespole, dzielenia obowiązków i wspólnego dążenia do celu.

Rozwiązywanie konfliktów:

- Umiejętność identyfikowania źródeł konfliktów.
- Zastosowanie technik negocjacyjnych i rozwiązywania sporów.

Zarządzanie emocjami:

- Rozpoznawanie i zrozumienie własnych emocji.
- Radzenie sobie z emocjami w trudnych sytuacjach.

Kreatywność i adaptacja:

- Zdolność do myślenia kreatywnego i znajdowania innowacyjnych rozwiązań.
- Elastyczność i adaptacja do zmieniających się sytuacji.

Wiedza społeczna, jej poszerzenie stanowi kolejny skutek edukacji w zakresie kompetencji społecznych. Poniżej prezentujemy niezamknięty katalog obszarów wiedzy nabywanej w drodze edukacji skoncentrowanej na kompetencjach społecznych (Tamże):

Zrozumienie różnorodności kulturowej:

- Świadomość różnic kulturowych i szacunek dla różnorodności.
- Umiejętność funkcjonowania w wielokulturowym środowisku.

Znajomość struktur społecznych:

- Rozumienie struktury społecznej i instytucji.
- Znajomość ról społecznych i ich znaczenia.

Świadomość problemów społecznych:

- Znajomość aktualnych problemów społecznych.
- Rozumienie kwestii związanych z ubóstwem, niesprawiedliwością społeczną i równością.

Postawy społeczne to trzecia z wartości dodanych wynikających z edukacji w zakresie kompetencji społecznych. Poniżej prezentujemy otwarty katalog postaw stanowiących efekt edukacji w zakresie kompetencji społecznych (Tamże):

Postawa empatii i współczucia:

- Zdolność do współodczuwania emocji innych.
- Skłonność do pomocy i zrozumienia potrzeb innych.

Odpowiedzialność obywatelska:

- Zaangażowanie w życie społeczne i obywatelskie.
- Respektowanie praw obywatelskich i demokratycznych wartości.

Tolerancja i otwartość umysłu:

- Szacunek dla różnic i otwartość na różne perspektywy.
- Umiejętność konstruktywnej dyskusji i dialogu.

Zdolności do samodzielnego myślenia:

- Umiejętność oceny informacji i podejmowania świadomych decyzji.
- Niezależność myślowa i krytyczne myślenie.

Nabywanie kompetencji obywatelskich – podobnie jak kompetencji społecznych - skutkuje konkretnymi umiejętnościami istotnymi z punktu widzenia efektywnego funkcjonowania w społeczeństwie obywatelskim. Poniżej prezentujemy otwarty katalog umiejętności stanowiących efekt edukacji w zakresie kompetencji obywatelskich (Tamże):

Umiejętność udziału w procesie decyzyjnym:

- Zdolność do aktywnego uczestnictwa w demokratycznym procesie decyzyjnym.
- Umiejętność głosowania i wyrażania swojego zdania.

Umiejętność wyrażania opinii:

- Skuteczna komunikacja swoich poglądów i opinii.
- Zdolność do konstruktywnej debaty i dialogu.

Umiejętność analizy informacji społecznych:

- Krytyczna ocena informacji i źródeł.
- Umiejętność rozpoznawania fałszywych informacji i dezinformacji.

Zdolność do partycypacji społecznej:

- Aktywne uczestnictwo w wydarzeniach społecznych, organizacjach pozarządowych.
- Umiejętność mobilizacji społecznej w celu wprowadzenia pozytywnych zmian.

Wiedza obywatelska, jej poszerzenie stanowi kolejny skutek edukacji w zakresie kompetencji obywatelskich. Poniżej prezentujemy niezamknięty katalog obszarów wiedzy nabywanej w drodze edukacji skoncentrowanej na kompetencjach obywatelskich (Tamże):

Znajomość struktury politycznej i instytucji:

- Rozumienie funkcjonowania rządu, parlamentu, sądownictwa, samorządu, instytucji publicznych.
- Znajomość roli różnych instytucji w społeczeństwie.

Świadomość systemu praw obywatelskich:

- Znajomość swoich praw i obowiązków jako obywatela, ucznia, mieszkańca².
- Rozumienie zasady równości i praw człowieka.

Znajomość historii i kultury kraju:

- Rozumienie kontekstu historycznego i kulturowego kraju.
- Świadomość dziedzictwa kulturowego.

Postawy obywatelskie to trzecia z wartości dodanych wynikających z edukacji w zakresie kompetencji obywatelskich. Poniżej prezentujemy otwarty katalog postaw stanowiących efekt edukacji w zakresie kompetencji obywatelskich (Tamże):

Odpowiedzialność obywatelska:

- Angażowanie się w sprawy społeczne i polityczne.
- Zdolność do podejmowania inicjatyw na rzecz dobra społecznego.

Tolerancja i szacunek dla różnorodności:

- Poszanowanie różnic kulturowych, religijnych i światopoglądowych.
- Umiejętność współpracy w zróżnicowanym społeczeństwie.

Lojalność wobec społeczeństwa:

- Oddanie zasadom demokracji i wartościom społecznym.
- Zdolność do budowania wspólnoty.

Zaangażowanie w życie publiczne:

- Aktywne uczestnictwo w wydarzeniach społecznych i politycznych.
- Działania na rzecz dobra wspólnego i zrównoważonego rozwoju.

I.3. Jakie znaczenie w rozwoju młodzieży w wieku 12-19 lat mają kompetencje społeczne i obywatelskie.

Kompetencje społeczne i obywatelskie stanowią budulec predyspozycji psychospołecznych. Ich wpływowi na rozwój młodzieży przyjrzymy się na bazie zmian funkcjonowania psychospołecznego opisanych w teorii rozwoju psychospołecznego Erika Eriksona.

² Ciekawym przykładem projektu rozwijającego znajomość prawa i obowiązków młodzieży jest inicjatywa pt. Szkolny budżet obywatelski, realizowana przez samorząd i uczniów miasta i gminy Mrągowo <https://www.mragowo.pl/mragowski-budzet-obywatelski/skolny-budzet-obywatelski> [dostęp:07.04.2024 r.]

Okres od 12 do 19 roku życia zawiera się w czwartym z okresów rozwoju psychospołecznego człowieka, nazywanym okres dojrzewania. Centralnym konfliktem wewnętrznym tego okresu jest konflikt tożsamość vs. rozproszenie ról. Konflikt między tożsamością a rozproszeniem ról jest złożonym procesem psychologicznym, emocjonalnym i społecznym który zasadniczo podzielić możemy na kilka faz (Brzezińska A.I, Ziółkowska B., Appely K. Appelt., 2019).

Fazową charakterystykę przebiegu procesu rozwiązywania konfliktu tożsamość vs. rozproszenie ról, z uwzględnieniem znaczenia edukacji kompetencyjnej dla pozytywnego finału kryzysu okresu dojrzewania, prezentujemy w poniższej tabeli.

| | |
|---|---|
| <p>Faza 1: Eksploracja i Poszukiwanie Tożsamości:</p> | <p>Wzrost kompetencji, a przebieg poszczególnych okresów dojrzewania:</p> |
| <p>Charakterystyka: W młodym wieku człowiek zaczyna eksplorować różne aspekty swojej tożsamości, takie jak wartości, przekonania, preferencje i role społeczne.</p> | <p>Edukacja nastawiona na eksperymentowanie z różnymi rolami, uczestnictwo w różnych grupach społecznych, czy rozważanie różnych kierunków życiowych umożliwi świadome dokonanie wyborów pomiędzy doświadczonymi rolami społecznymi, światem znaczeń i wartości budującymi te role.</p> |
| <p>Faza 2: Konflikt i Napięcia:</p> | |
| <p>Charakterystyka: W miarę jak jednostka poszerza horyzonty eksploracji tożsamości, może zaczynać doświadczać napięć i konfliktów. Różne role i wartości mogą ze sobą kolidować, co prowadzi do niepewności i zamętu.</p> | <p>Młody człowiek czuje presję społeczną, oczekiwania rodziny, rówieśników czy społeczeństwa, co generuje konflikty między różnymi aspektami jego tożsamości. Nabycie kluczowych kompetencji społecznych polegających na umiejętności radzenia sobie z konfliktami wewnętrznymi, dobrej komunikacji z sobą samym i otoczeniem, nazywania przeżywanych emocji, definiowania schematów myślenia i innych, alternatywnych sposobów myślenia o problemie, łagodzić będzie skutki przeżywanego konfliktu, który nieodpowiednio przepracowany skutkować może np. zatrzymaniem się rozwoju psychospołecznego - infantylnością osobowości</p> |

| | |
|--|---|
| Faza 3: Refleksja i Samoocena: | |
| <p>Charakterystyka: W tej fazie osoba zaczyna bardziej głęboko analizować i oceniać różne aspekty swojej tożsamości. Samoocena staje się kluczowym elementem tego procesu.</p> | <p>Młody człowiek zastanawia się, które elementy tożsamości są dla niego najważniejsze, które wartości są zgodne z jego autentycznym "ja", a które są wynikiem presji społecznej. Umiejętna edukacja w obszarze kompetencji obywatelskich wpłynąć może na bezpieczne zamknięcie tego dylematu. Zdefiniowanie siebie w języku małej narracji (np. jestem mieszkańcem mojej miejscowości) stanowić będzie twarde wkład dla dobrze funkcjonującej osobowości człowieka dorosłego, którym niebawem stanie się młody człowiek.</p> |
| Faza 4: Próbowanie Integracji: | |
| <p>Charakterystyka: W tej fazie osoba stara się integrować różne aspekty swojej tożsamości w bardziej spójny sposób. Celem jest znalezienie harmonii między różnymi rolami i wartościami.</p> | <p>Młody człowiek podejmuje wysiłki mające na celu integrowanie różnych obszarów życia, eksperymentuje z nowymi rolami, które lepiej odzwierciedlają jego/jej autentyczne wartości. Edukacja w obszarze kompetencji społecznych i obywatelskich w swojej istocie stanowi dla młodego człowieka o możliwości integracji różnych ról i wartości np. bycia kosmopolitycznie nastawionym Polakiem, humanistą nastawionym na poznawanie świata zarówno w drodze intuicyjnego doświadczania jak racjonalnego poznawania rzeczywistości.</p> |

I.4. Rola szkoły i środowiska rodzinnego, rówieśniczego, społecznego w podnoszeniu kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży w wieku 12-19 lat

Rola szkoły oraz środowiska rodzinnego, rówieśniczego i społecznego jest kluczowa w podnoszeniu kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży w wieku 12-19 lat. Te środowiska odgrywają istotną rolę w kształtowaniu postaw, wartości, umiejętności interpersonalnych oraz świadomości społecznej i obywatelskiej (Janiak A.M, Jankowska K., Heller W.(red), 2012). Poniżej przedstawiamy wpływ każdego z tych środowisk na rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich.

Szkoła

Nauczanie treści obywatelskich:

- Szkoła pełni kluczową rolę w kształtowaniu świadomości obywatelskiej poprzez nauczanie historii, społeczeństwa, edukację obywatelską.
- Wprowadzanie do instytucji politycznych, praw człowieka i demokratycznych wartości.

Praktyki demokratyczne w szkole:

- Organizowanie szkolnych wyborów, rad uczniowskich, debat i innych działań promujących partycypację i demokrację.
- Kreowanie środowiska, w którym uczniowie uczą się aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Wspieranie zdolności interpersonalnych:

- Tworzenie warunków do rozwijania umiejętności komunikacji, współpracy, rozwiązywania konfliktów.
- Organizowanie projektów grupowych, zajęć zespołowych i wspieranie inicjatyw społecznych uczniów.

Wprowadzanie edukacji cyfrowej:

- Nauczanie umiejętnego korzystania z mediów społecznościowych, analizy informacji online i rozwijanie kompetencji cyfrowych.

Środowisko rodzinne

Modelowanie postaw obywatelskich:

- Rodzice pełnią rolę wzoru dla młodzieży, kształtując ich postawy obywatelskie, wartości i etykę.
- Rola rodziny w przekazywaniu dziedzictwa kulturowego i społecznego.

Wspólne działania:

- Organizowanie wspólnych działań społecznych, wolontariackich czy udział w projekcie rodzinnym.
- Rodzinne rozmowy na temat spraw społecznych, politycznych, rozwijanie świadomości społecznej.

Wsparcie emocjonalne:

- Tworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska emocjonalnego, co ma wpływ na rozwój pewności siebie, empatii i zdolności do nawiązywania relacji społecznych.

Środowisko rówieśnicze

Wzorce zachowań i wartości: W środowisku rówieśniczym młodzież ma okazję obserwować i naśladować zachowania oraz wartości swoich rówieśników. Wzorce te mogą wpływać na kształtowanie tożsamości, preferencji i sposobu myślenia.

Nabywanie umiejętności społecznych: Poprzez interakcje z rówieśnikami, młodzież uczy się komunikacji, współpracy, rozwiązywania konfliktów i innych umiejętności społecznych, które są niezbędne do funkcjonowania w społeczeństwie.

Wsparcie emocjonalne: Rówieśnicy mogą stanowić ważne wsparcie emocjonalne dla siebie nawzajem, pomagając sobie w radzeniu sobie z trudnościami, stresującymi sytuacjami czy problemami osobistymi.

Kształtowanie tożsamości: Poprzez interakcje z rówieśnikami młodzież eksploruje różne aspekty tożsamości, takie jak płeć, przynależność grupowa, zainteresowania czy aspiracje zawodowe. Środowisko rówieśnicze może mieć wpływ na kształtowanie się tej tożsamości.

Eksploracja społeczna: Poprzez interakcje z rówieśnikami młodzież ma możliwość eksplorowania różnych aspektów życia społecznego, co pomaga jej lepiej zrozumieć świat i swoje miejsce w społeczeństwie.

Rozdział II: Zasady i warunki nabywania kompetencji społecznych i obywatelskich.

„Razem idzie się wolniej, ale dochodzi się dalej” (Daria Dubiel)

II.1. Jakie warunki muszą być spełnione, aby kształtować w młodym człowieku kompetencje społeczne i obywatelskie? Jak i gdzie w procesie wychowania i edukacji można stworzyć warunki korzystne dla ich kształtowania?

Środowisko/a³ wychowawcze, takie jak m.in. rodzina, szkoła, grupa zainteresowań odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu i rozwijaniu kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży. Poniżej prezentujemy cechy środowisk wychowawczych, które sprzyjają efektywnemu rozwojowi tych kompetencji. Przedstawiona charakterystyka nie wyczerpuje cech idealnego środowiska wychowawczego. Stanowi inspirację do rozważań w obszarze idealnych pedagogicznych warunków, na których wzrastać może edukacja kompetencyjna.

1. Otwartość i tolerancja

- Środowisko, w którym kultywuje się otwartość na różnice kulturowe, społeczne, religijne i wartościuje tolerancję, rozumianą jako uznanie prawa innych osób do posiadania własnego zdania, poglądów, wartości, to szacunek wobec bogactwa różnorodności.
- Otwarcie: nauczyciele, dyrekcja szkoły, uczniowie, samorząd lokalny
Akceptowanie i szanowanie różnorodności jako fundamentu i bogactwa wspólnoty.
- Kształtowanie uważności na różnice w funkcjonowaniu osób i grup z różnych kultur (np.: różne znaczenie tych samych zachowań, różne zachowania w tych samych sytuacjach, zachowania wynikające z różnych wartości uznawanych w różnych kulturach).
- Poznawanie różnorodności kulturowej, również w bezpośrednich kontaktach z ich przedstawicielami; kształtowanie zrozumienia dla osób i grup pochodzących z różnych kultur.

³ Stymulacja nakierowana na tworzenie nowych warunków rozwoju, dzielenie środowiska na obszary rozwojowe, mieszanie środowisk szkolnych w celu uzyskania nowej jakości

2. Partycypacja i demokracja

- Zachęcanie do uczestnictwa w procesach decyzyjnych różnych środowisk, np. w szkole czy społeczności lokalnej, w organizacjach pozarządowych, zespołach młodzieżowych, grupach roboczych, młodzieżowym sejmiku województwa, radach, poprzez udział w konsultacjach społecznych – z szacunkiem dla podmiotowości młodzieży.
- Kształtowanie umiejętności demokratycznego podejmowania decyzji i rozwiązywania konfliktów.
- Poznanie zasad i sposobów rozwiązywania konfliktów bez przemocy.
- Poznanie reguł współżycia społecznego, struktury funkcjonowania społeczności lokalnej, w tym działalności instytucji publicznych i organizacji pozarządowych.
- Wspólne określenie możliwości i sposobów wpływu młodzieży na decyzje władz.

3. Rozwijanie umiejętności społecznych

- Tworzenie warunków i okazji do nawiązywania zdrowych relacji z rówieśnikami, nauczycielami i innymi członkami społeczności, w tym przedstawicielami władz lokalnych i regionalnych, instytucji publicznych, innych szkół, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych.
- Dbanie o różnorodność relacji i doświadczeń.
- Dostarczanie wiedzy nt. zasad i sposobów skutecznej komunikacji, czym jest aktywne słuchanie, jak skutecznie wyrażać własną opinię i zdanie, aby nikogo nie urazić, czym jest kompromis.
- Docenienie wartości wspólnie podejmowanych decyzji i wspólnie wypracowywanych rozwiązań problemów/potrzeb, a także działań. Kształtowanie umiejętności wspólnego decydowania. Jednocześnie należy mieć świadomość i uznać to, że indywidualne preferencje każdej osoby wobec aktywności w grupie mogą się różnić. Należy szanować to, że ktoś woli bardziej pracować indywidualnie niż w grupie.
- Organizowanie zajęć i projektów promujących komunikację interpersonalną i współpracę, a także dających możliwość realizacji różnych zadań ramach projektu.
- Umożliwienie sprawdzenia się w różnych rolach w grupie (praktykowanie), np.: kierującego/kierującej zespołem, jako osoby do kontaktów ze środowiskiem zewnętrznym, pozyskującej środki i zasoby na realizację projektu, planującej i kontrolującej realizację budżetu inicjatywy.

4. Edukacja obywatelska

- Wprowadzanie edukacji obywatelskiej w ramach programu nauczania oraz edukacji poza formalnej uczącej uczniów o strukturze społeczeństwa, prawach obywatelskich i partycypacji społecznej.
- Organizowanie debat, warsztatów czy projektów społecznych, które angażują młodzież w życie publiczne, poruszają problemy społeczne.
- Tworzenie sytuacji umożliwiających aktywne i kreatywne poznanie własnego środowiska, jego wartości, historii, kultury, ludzi, przyrody, mających znaczenie dla budowania więzi z miejscem zamieszkania i kształtowania tożsamości lokalnej.
- Kształtowanie aktywnej postawy odpowiedzialności wobec miejsca, w którym się żyje, w tym środowiska przyrodniczego.
- Poznanie i rozumienie praw, w tym praw człowieka, ucznia, mieszkańca.
- Rozumienie zasady: myśl globalnie, działaj lokalnie.

5. Inspirujący nauczyciele i opiekunowie

- Nauczyciele/edukatorzy, którzy pełnią rolę mentorów, osób wspierających rozwój uczniów, nie tylko w obszarze szkolnym, ale także społecznym.
- Nauczyciele/edukatorzy angażujący się w rozwijanie kompetencji życiowych i obywatelskich poprzez inspirujące lekcje, projekty, wydarzenia itp.
- Nauczyciele/opiekunowie świadomi procesu grupowego, mający wiedzę na temat zmieniających się procesów w grupie, wspierający grupę w jej rozwoju, podmiotowo traktujący każdego jej członka/członkinię, zapobiegający negatywnym zjawiskom powstającym w grupie, np. konfliktom, przemocy wewnątrzgrupowej, wykluczenia członka grupy, klimatowi braku zaufania, niezdrowej presji na realizację zadań i innych.
- Wyzwania, inicjatywy, inspiracja zamiast naprowadzania, ukierunkowywania, wychowania
- Entuzjazm nauczycieli/uczniów
- Nauczanie blokowe/interdyscyplinarne w zastępstwie przedmiotowego, jednotorowego

6. Współpraca z rodzicami

- Ciągła współpraca z rodzinami, informowanie o celach edukacyjnych, programach wychowawczych, sposobach wspierania dzieci w rozwijaniu kompetencji społecznych i obywatelskich.
- Włączanie rodziców w działalność społeczną uczniów.

- Organizowanie spotkań edukacyjnych dla rodziców służących uzyskaniu efektu partycypującego, zrozumienia znaczenia kształtowania kompetencji społecznych i obywatelskich uczniów, również w kontekście wyzwań dzisiejszego świata, przygotowania do życia w społeczeństwie, potrzeb rynekupracy.

7. Tworzenie bezpiecznego środowiska emocjonalnego

- Kultywowanie atmosfery, w której uczniowie czują się akceptowani, bezpieczni i rozumiani, również przez rówieśników.
- Organizowanie zajęć edukacyjnych dot. tego czym są emocje, jak je nazywać, jakie mają znaczenie dla człowieka, jak sobie z nimi radzić, czym jest stres i jak sobie z nim radzić.
- Wspieranie rozwoju emocjonalnego i radzenia sobie ze stresem poprzez np. rytuały kształujące i pielęgnujące uważność i szacunek wobec siebie i innych.
- Identyfikacja ze środowiskiem szkoły i środowiskiem lokalnym
- Możliwość popełniania błędów, doświadczania porażek i nauka radzenia sobie w takich sytuacjach; akceptacja i doświadczanie tego, że na błędach można i trzeba się uczyć oraz że są one naturalnym elementem każdego działania.

8. Angażujące i interaktywne metody nauczania

- Wykorzystywanie innowacyjnych i interaktywnych metod nauczania, które promują aktywność uczniów, dialog i wymianę poglądów, współpracę.
- Organizowanie projektów edukacyjnych, które angażują młodzież w realne wyzwania społeczne, np. z obszaru obywatelskiej odpowiedzialności za stan środowiska, uczniowskiego wpływu na formę nauczania, aktywnego dbania o zdrowie fizyczne i psychiczne itp.

9. Inkluzja społeczna:

- Tworzenie warunków do pełnej integracji i współpracy różnych grup społecznych, często z różnych przyczyn nie kontaktujących się ze sobą np. urzędnicy i uczniowie.
- Działania na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i dyskryminacji, np. mniejszości narodowych (niemieckiej, ukraińskiej i in.) i etnicznych (np. romskiej), osób z niepełnosprawnościami, osób wycofanych, z problemami.

10. Wolontariat:

- Promowanie działań wolontariackich, które pozwalają młodzieży angażować się w społeczność, zdobywać doświadczenia praktyczne – także organizacyjne i rozwijać wrażliwość na potrzeby innych, empatię.
 - Poznanie zasad organizacji wolontariatu, czym jest wolontariat, praw i obowiązków wolontariusza oraz podmiotów ich angażujących.
- Budowanie wartości wolontariatu w świadomości społecznej.

11. Tworzenie przestrzeni dla doświadczenia:

- Świadome projektowanie i organizowanie otoczenia, w którym jednostki mogą eksplorować, uczyć się i rozwijać się poprzez różnorodne doświadczenia. Zarówno w kontekście edukacji, jak i innych obszarów życia, stworzenie odpowiedniego środowiska ma istotne znaczenie dla pobudzenia kreatywności, rozwoju kompetencji oraz zdobywania nowych umiejętności. Ważnym tematem w kontekście kompetencji społecznych i obywatelskich są miejsca spotkań młodzieży, swobodnego przebywania w grupie i tworzenia okazji do naturalnych kontaktów, rozmów i aktywności, również bez udziału czy nadzoru dorosłych. Ważna przy tym jest odpowiedzialność młodych za tego typu miejsca i wpływ na ich organizację.

Współdziałanie wszystkich wymienionych elementów w środowiskach wychowawczych tworzy korzystne warunki do wszechstronnego rozwoju kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży, umożliwiając im zaangażowany udział w społeczeństwie, szczególnie zaś w najbliższych środowiskach jego funkcjonowania.

Grupa rówieśnicza jest jednym ze środowisk wychowawczych, które szczególnie w okresie dojrzewania odgrywa niezwykle istotną rolę w kształtowaniu kompetencji społecznych i obywatelskich u młodzieży. Interakcjew grupie rówieśniczej mają wpływ na rozwój jednostki w wielu obszarach, a te kompetencje stanowią kluczowy element procesu. Poniżej przedstawiamy rolę i znaczenie grupy rówieśniczej w kontekście kształtowania wskazanych umiejętności⁴.

⁴ Należy wziąć pod uwagę, że grupa rówieśnicza ma tendencję do zamykania się na świat zewnętrzny, ograniczania dostępu, dzielenia ludzi na my i inni – obcy. Istotne znaczenia ma więc obecność dorosłego, który przeciwdziała negatywnym procesom grupowym. Dorosły funkcjonujący w grupie rówieśniczej stanowi również naturalny czynnik kształtujący potrzeby rozwojowe. Występować może jako mentor, wizja dorosłości, ale również jako hamulcowy procesu wykołowania się grupy.

Rozwój umiejętności komunikacyjnych. Uczestnictwo w rozmowach, dyskusjach i interakcjach z rówieśnikami rozwija umiejętność skutecznej komunikacji werbalnej i niewerbalnej. Dzięki kontaktowi z różnymi osobami w grupie młodzież rozwija umiejętność klarownego wyrażania swoich myśli, słuchania innych i budowania zrozumienia.

Kształtowanie umiejętności współpracy i pracy zespołowej. Wspólne działania, w tym projekty szkolne i pozaszkolne zachęcają do współpracy i rozwijania umiejętności pracy w zespole. Młodzież w ten sposób uczy się planować, dzielić obowiązkami, egzekwować ich wykonanie, dyskutować, dostosowywać się do różnych punktów widzenia, ale także bronić swego stanowiska itp., co stanowi fundament dla współpracy w dorosłym życiu zawodowym.

Kształtowanie empatii i zrozumienia dla różnorodności. Różnorodność w grupie rówieśniczej podnosi świadomość kulturową i społeczną, rozwijając empatię. Młodzież w ten sposób uczy się szacunku dla różnic, zrozumienia perspektyw innych osób, co staje się podstawą dla wartości obywatelskich i postaw tolerancji.

Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów. W trakcie interakcji w grupie młodzież napotyka sytuacje konfliktowe, co tworzy okazję do rozwijania umiejętności skutecznego rozwiązywania sporów, również z wykorzystaniem nabytych wiedzy i umiejętności komunikacji bez przemocy. W ten sposób nabyte umiejętności radzenia sobie z konfliktami przekładają się na zdolność do rozwiązywania problemów w różnych dziedzinach życia.

Wspieranie aktywności społecznej i partycypacji. Grupa rówieśnicza może motywować do udziału w aktywnościach społecznych, wolontariacie czy projektach społecznych, ekologicznych, sportowych czy kulturalnych. Może stanowić inspirację do rozwoju nowych zainteresowań i pasji.

Partycypacja społeczna. Uczestnictwo młodzieży w życiu społeczności, podejmowanie inicjatyw i działania na rzecz dobra wspólnego to fundament partycypacji obywatelskiej. Przy czym należy zwrócić uwagę na jakość tej partycypacji, różne jej formy zakładające różny stopień zaangażowania młodzieży. Najlepiej opisać to można wykorzystując drabinę partycypacji Rogera Harta.

Hart kierując się danymi z badań własnych podzielił stopnie działania z młodzieżą na pozorne i realne. Trzy pierwsze szczeble przedstawiają praktyki, które jedynie pozorują partycypację młodzieży, a w rzeczywistości mają z nią niewiele wspólnego. Tego rodzaju działań należy unikać.

Są to: manipulacja, dekoracja i uczestnictwo na pokaz (patrz rysunek poniżej). Kolejnych pięć szczebli dotyczy pełnej partycypacji. Młodzież może podejmować decyzje niosące ze sobą realne zmiany (Treseder 1997; Hart 1992).



Źródło: „Drabina uczestnictwa - model partycypacji Rogera A. Harta” [W:] Chodasz A., Cykowski P. Partycypacja młodzieży.
<http://www.dobrezycie.org/publikacje/partycypacja-młodzieży> [dostęp: 07.04.2024].

Rysunek powyżej przedstawia drabinę z ośmioma szczeblami symbolizującymi stopnie partycypacji młodzieży; od dołu: 1) pozorne, tj. szczebel 1. Manipulacja – dorośli wykorzystują młodzież do wsparcia swoich projektów i udają, że są one inspirowane przez młodzież; 2. Dekoracja – młodzi pomagają realizować inicjatywy dorosłych; 3. Uczestnictwo na pokaz – młodzi mają niewielki lub żaden wpływ na to, co i jak robią; oraz 2) zwiększanie stopnia zaangażowania, tj. szczebel 4. Przydzielanie młodym zadań i informowanie jak i dlaczego są zaangażowani w dany projekt; 5. Decyzje dorosłych, konsultacje i informowanie młodych; 6. Inicjatywa dorosłych, decyzje podejmowane z młodzieżą; 7. Inicjatywa i kierownictwo młodzieży; 8. Inicjatywa młodzieży, decyzje podejmowane w partnerstwie z dorosłymi.

Kreowanie tożsamości społecznej. Wspólna tożsamość społeczna w grupie rówieśniczej pomaga młodzieży zrozumieć swoje miejsce w społeczeństwie. Grupa rówieśnicza jest w okresie dorastania najważniejszym punktem odniesienia, daje pomoc i wsparcie, zrozumienie, akceptację, poczucie przynależności, wspiera budowanie poczucia własnej wartości. Jest miejscem wspólne spędzania wolnego czasu, w tym rozrywki, doświadczania i radzenia sobie w różnych sytuacjach. Kreowanie tożsamości społecznej wpływa na zaangażowanie w sprawy społeczne i rozwijanie postaw obywatelskich.

Wspieranie rozwoju moralnego i etycznego. Wspólne doświadczenia, a także dyskusje na temat wartości, etyki i moralności wpływają na kształtowanie systemu wartości młodzieży. Młodzież uczestnicząc w grupie rówieśniczej rozwija zdolność refleksji nad własnymi postawami moralnymi i etycznymi.

Kształtowanie umiejętności przywództwa. Rola lidera w grupie rówieśniczej rozwija umiejętności przywódcze. Kształtowanie przywództwa jest istotne dla zdolności wpływania na społeczeństwo i podejmowania inicjatyw.

Grupa rówieśnicza jest miejscem, gdzie młodzież może praktykować i rozwijać kompetencje społeczne i obywatelskie w sposób naturalny, co stanowi cenny wkład w ich ogólny rozwój. Wspólne doświadczenia i interakcje w grupie rówieśniczej wpływają na formowanie się tożsamości społecznej i kształtowanie postaw obywatelskich na przyszłość. Oczywiście grupa rówieśnicza może być również źródłem negatywnych i niebezpiecznych doświadczeń, w tym demoralizacji, oceniania, plotkowania, hejtu, odrzucenia, przemocy, braku tolerancji, zazdrości, zawiści, manipulacji, zniechęcania do aktywności nieuznawanych przez grupę, postawy: „masz być taki jak my”, a także miejscem używania substancji szkodliwych dla życia i zdrowia oraz wiążących się z tym konsekwencji. Należy zatem mieć na uwadze różne możliwości wpływu grupy rówieśniczej przy jednoczesnym jej ogromnym znaczeniu dla młodzieży w okresie dojrzewania. Dlatego też należy pamiętać o niezbędnej w tym czasie obecności dorosłych w życiu młodego człowieka, stanowiących dla niego punkt odniesienia w sytuacjach trudnych, kryzysowych czy zagrażających bezpieczeństwu. Niezbędna jest możliwość kontaktu ze wspierającymi dorosłymi.

II.2. Znaczenie procesu grupowego.

Kolejnym ważnym warunkiem efektywności edukacji kompetencyjnej jest odpowiednia dynamika grupy, w ramach której edukacja jest realizowana.

Dynamika procesu grupowego odnosi się do zmian, interakcji i rozwoju, które zachodzą w grupie ludzi w trakcie wspólnego działania. W każdej grupie istnieje swoista dynamika, którą kształtują czynniki, takie jak: cele grupy, struktura społeczna, rola lidera, osobowości uczestników oraz kontekst zewnętrzny. Poniżej przedstawiamy kluczowe aspekty dynamiki procesu grupowego, których uwzględnienie warunkuje efektywność edukacji kompetencyjnej. Warto je zatem znać aby odpowiednio reagować by wesprzeć grupę w realizacji jej celów.

Tworzenie grupy (Forming). W początkowej fazie grupa zbiera się, członkowie poznają się nawzajem i poznają cele grupy. Występuje względna niepewność, zorientowana na zadanie, poszukiwanie akceptacji i zrozumienia. Na tym etapie prowadzący powinien skoncentrować się na integracji grupy pod szyldem wspólnych celów i w oparciu o wzajemne poznanie się. Finałem tego etapu jest osiągnięcie klimatu zrozumienia, szacunku i współpracy wszystkich członków grupy.

Konflikt (Storming). Pojawiają się różnice i konflikty w związku z różnicami w podejściach, wartościach czy celach. Następuje wzrost napięcia, identyfikacja różnic, negocjacje w celu rozwiązania konfliktów. Działania prowadzącego w tym etapie powinny koncentrować się na podkreślaniu cech wspólnych grupy i poszczególnych jej członków, budowaniu zrębów wspólnych tradycji, delegowaniu zdań zgodnie z kluczem wyodrębniających się ról grupowych.

Normalizacja (Norming). Grupa zaczyna kształtować wspólne normy, zasady i wartości, co prowadzi do stabilizacji. Kształtowanie się spójności, wzrost akceptacji, ustalenie ról i norm prowadzi do zadaniowej gotowości grupy.

Wykonanie (Performing). Grupa osiąga efektywność w działaniu, skupia się na osiąganiu celów. Ten etap charakteryzuje wysoki poziom zaufania, skuteczne rozwiązywanie problemów, aktywne działanie w kierunku realizacji celów. W tym etapie – stanowiącym serce procesu grupowego – ważym się sens funkcjonalny grupy. Efektywne przejście przez trzy pierwsze etapy daje gwarancję realizacji celów w etapie czwartym.

Rozwiązanie (Adjourning). Grupa rozdziela się, gdy cel został osiągnięty lub grupa przestaje być efektywna. Następuje ocenianie pracy grupy, refleksja nad doświadczeniem, rozdzielenie się członków.

Ponieważ działania w ramach grantów mają być realizowane głównie w grupie, obok rozumienia dynamiki grupy, niezwykle ważne będzie dbanie o bieżące, dobre relacje pomiędzy członkami i członkiniami grupy. Wartości, które budują pozytywne relacje w grupie to:

- otwartość wobec innych
- szczerość
- uczciwość
- wzajemne zrozumienie
- szacunek wobec innych, w tym wobec indywidualizmu każdej osoby
- zaufanie
- odpowiedzialność
- życzliwość

ABY DBAĆ O POZYTYWNE RELACJE W GRUPIE:

- Zachęcaj do otwartej, szczerzej i bezpośredniej komunikacji. Upewnij się, że wszyscy członkowie grupy mają możliwość wyrażenia swoich myśli, opinii i potrzeb. Słuchaj uważnie i szanuj punkty widzenia innych. Zachęcaj do tego młodzież.
- Pozwól członkom i członkiniom grupy samodzielnie stworzyć zasady jej funkcjonowania i określić wartości ważne dla dobrego funkcjonowania grupy.
- Wspieraj, ale nie wyręczaj.
- Podziel się zadaniami.
- Dąż do zrozumienia innych członków grupy. Staraj się poznać ich perspektywę, emocje i sytuację życiową. Okazuj zainteresowanie i troskę o ich dobrostan. Zachęcaj do tego młodzież.
- Uznaj różnice między członkami grupy i traktuj ich z szacunkiem i godnością. Unikaj krytyki i potępiania. Zachęcaj do tego młodzież.
- Buduj zaufanie poprzez konsekwentne i rzetelne zachowanie. Dotrzymuj obietnic, zachowuj poufność informacji i działaj uczciwie.
- Zachęcaj do współpracy nad osiągnięciem wspólnych celów i wspólnego rozwiązywania problemów.
- Zachęcaj młodzież do wspierania się nawzajem.
- Celebруйте sukcesy i osiągnięcia grupy. Podkreślajcie pozytywne aspekty pracy i współpracy. Dzielenie się radością wzmacnia więzi w grupie.
- Nie unikajcie konfliktów, ale radźcie sobie z nimi w sposób konstruktywny. Uczcie się rozumieć źródła konfliktów i szukajcie nowych rozwiązań.
- Zachęcaj członków grupy do rozwoju osobistego. Wspieraj ich w tym.
- Zrozumienie i docenienie różnic kulturowych, etnicznych, religijnych i innych może wzbogacić grupę i umocnić relacje między jej członkami.

II.3. Współpraca.

Współpraca szkoły z organizacjami pozarządowymi, samorządami instytucjami może przybierać różne formy, które wspierają różnorodne cele edukacyjne i społeczne. Stymulująca kształtowanie kompetencji społecznych i obywatelskich jest również współpraca klas i szkół, w tym w wymiarze międzynarodowym, wspólne działania i projekty. Dobrze, gdy szkoła tworzy wokół siebie jak najszersze środowisko „przyjaciół szkoły”. Ważna jest również autonomia szkoły, na wzór szkół społecznych oraz tworzenie sieci współpracy, networking. Oto kilka najczęściej występujących form współpracy:

Programy edukacyjne. To organizacja wspólnych warsztatów, szkoleń np. liderów młodzieżowych z różnych środowisk czy prelekcji z udziałem przedstawicieli organizacji pozarządowych, samorządu, innych szkół czy instytucji. Są sposobem na wymianę doświadczeń, zasobów czy wiedzy pomiędzy różnymi podmiotami i osobami. Ważnym elementem jest tworzenie jak najwięcej możliwości do spotkań z różnymi osobami, których młodzież jest ciekawa, które mogą być dla niej inspirujące. Ta forma współpracy prowadzi do wzbogacenia programu nauczania i wychowania o praktyczne aspekty np. z zakresu obywatelstwa, kultury lokalnej, środowiska czy funkcjonowania społeczeństwa.

Projekty społeczne. Wspólna realizacja projektów społecznych, które angażują uczniów w działania na rzecz lokalnej społeczności. Ta praktyczna forma współpracy prowadzi do kształtowania postaw obywatelskich i społecznych poprzez aktywne uczestnictwo w inicjatywach mających wpływ na otoczenie, daje poczucie sprawstwa i pokazuje sens działania dla innych, buduje więzi z miejscem nauki czy zamieszkania.

Wizyty studyjne. Organizacja wizyt studyjnych w organizacjach pozarządowych, instytucjach publicznych, innych szkołach pozwala na poznanie pracy i struktury różnych podmiotów, zrozumienie ich roli w społeczeństwie, rozszerza horyzonty poznawcze, pozwala na poznanie i przeniesienie ciekawych rozwiązań edukacyjnych do własnej placówki, stanowi inspirację dla nowych pomysłów i działań.

Współpraca w młodzieżowych strukturach inicjatywnych, opiniodawczych, konsultacyjnych. Wspieranie działalności uczniów w uczniowskich samorządach szkolnych, uczestnictwa w młodzieżowych radach miejskich czy gminnych, sejmiku województwa, radach młodzieży przy instytucjach publicznych, czy innych podmiotach powoływanych przez

organy władzy wszystkich szczebli, umożliwia uczniom poznanie zasad funkcjonowania samorządu lokalnego, organizacji społeczeństwa na różnych poziomach, zrozumienie zasad współżycia społecznego, bezpośrednie uczestnictwo w procesach decyzyjnych oraz rozwijanie umiejętności partycypacyjnych.

Wspólne inicjatywy np. społeczne, ekologiczne, kulturalne.

Organizacja wspólnych wydarzeń, wystaw, festiwali, akcji z lokalnymi organizacjami czy instytucjami, a także innymi szkołami prowadzi do poznania środowiska lokalnego, rozwoju procesu budowania tożsamości z miejscem zamieszkania, daje okazje do nowych znajomości, powstawania i rozwoju więzi społecznych, wspierania kultury lokalnej, integrowania społeczności, rozwijania umiejętności artystycznych uczniów. Daje możliwości do praktycznego stosowania nabywanych kompetencji.

Programy wolontariackie. Współorganizacja programów wolontariackich z udziałem uczniów i organizacji pozarządowych prowadzi do kształtowania postaw altruizmu, empatii, wrażliwości i zaangażowania społecznego. Pozwala również na poznanie funkcjonowania organizacji tworzących społeczeństwo obywatelskie działających na rzecz dobra wspólnego.

Współpraca z lokalnymi mediami. Współtworzenie treści medialnych z lokalnymi mediami na temat działań i wydarzeń szkolnych i pozaszkolnych rozwija umiejętności komunikacji, tworzenia informacji w różnych formach oraz promocji. Pozwala na zrozumienie roli mediów w społeczeństwie, umożliwia poznanie własnego środowiska lokalnego.

Wymiana wiedzy i doświadczeń. Uczniowie mogą korzystać z ekspertyzy samorządowców, uczestniczyć w projektach badawczych, odbywać praktyki zawodowe, realizować projekty społeczne inicjowane przez samorządy lub organizacje pozarządowe. Taka aktywność buduje również ze społecznością lokalną.

II.4. Jaka jest rola dorosłych w kształtowaniu kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży?

Osoba dorosła pracująca z młodzieżą odgrywa ważną rolę we wsparciu i inspiracji młodych ludzi w ich rozwoju m.in. osobistym i obywatelskim. W tabeli poniżej wymieniamy szczególnie istotne cechy dorosłego, które mają wpływ na rozwój młodych ludzi.

| | | | | |
|---|--|--|---|---|
| <p>Empatia:</p> <p>potrafi zrozumieć i współodczuwać doświadczenia, potrzeby i uczucia młodej osoby, co pomaga mu/jej lepiej dostosować się do jej potrzeb.</p> | <p>Zaufanie:</p> <p>powinien/powinna budować zaufanie i poczucie bezpieczeństwa, aby młoda osoba mogła otwarcie dzielić się swoimi problemami, ambicjami i obawami.</p> | <p>Słuchanie:</p> <p>umiejętność aktywnego słuchania, poświęcania czasu na zrozumienie perspektywy młodej osoby i wysłuchanie jej myśli i opinii. Więcej pytaj i słuchaj.</p> | <p>Autentyczność, inspiracja:</p> <p>powinien/powinna być inspirujący/a i motywujący/a, pomagając młodym ludziom odkryć ich pasje, cele i potencjał oraz wspierać ich w realizacji marzeń; nie udawać, być szczerym w informowaniu o swoich motywacjach.</p> | <p>Wyrozumiałość:</p> <p>powinien/powinna być cierpliwy/a i wyrozumiały/a, akceptując błędy i niepowodzenia jako naturalną część procesu nauki i rozwoju ucząc wyciągać z nich wnioski i zachęcając do włączania do następnych działań</p> |
| <p>Zrozumienie różnorodności:</p> <p>rozumie różnorodność jednostek i kultur oraz szanuje indywidualne cechy i tożsamość młodej osoby, promując szacunek dla różnic.</p> | <p>Motywacja i determinacja:</p> <p>powinien/powinna być zmotywowany/a do pomagania młodym ludziom w osiąganiu ich celów i rozwijaniu ich potencjału, będąc dla nich wzorem determinacji i zaangażowania</p> | <p>Kreatywność:</p> <p>kreatywność i elastyczność w podejściu do rozwiązywania problemów i wspierania rozwoju młodej osoby, poszukując nowatorskich sposobów motywacji i uczenia.</p> | <p>Poczucie odpowiedzialności:</p> <p>Powinien/a czuć się odpowiedzialny/a za postępy i dobro młodej osoby, angażując się w jej rozwój i dbając o jej dobrostan.</p> | <p>Znajomość zasobów społecznych:</p> <p>powinien/a znać dostępne zasoby społeczne i możliwości wsparcia dla młodych ludzi, aby móc skutecznie kierować ich do odpowiednich instytucji lub organizacji w razie potrzeby.</p> |
| <p>Mądrość życiowa:</p> <p>powinien/a posiadać doświadczenie życiowe i zawodowe, które może przekazać młodej osobie, pomagając jej unikać błędów, rozwiązywać problemy i podejmować mądre decyzje.</p> | <p>Zrozumienie procesu uczenia się:</p> <p>rozumie proces uczenia się i rozwijania się młodej osoby oraz potrafi dostosować swoje metody i strategie, aby wspierać jej indywidualne potrzeby i style uczenia się.</p> | <p>Uwaga na cele i postępy:</p> <p>pomaga określić cele edukacyjne oraz monitorować postępy młodej osoby, dostarczając wsparcia i konstruktywnej informacji zwrotnej.</p> | <p>Poczucie humoru:</p> <p>Wartością dodaną jest zdolność do wprowadzania humoru i lekkości w relacje z młodym człowiekiem, co pomaga w budowaniu pozytywnego klimatu i relacji.</p> | <p>Otwartość na naukę i rozwój:</p> <p>gotowość do ciągłego uczenia się i rozwijania swoich umiejętności, aby lepiej sprostać potrzebom młodej osoby i efektywnie wspierać jej rozwój.</p> |

A oto jak wspierającego dorosłego widzi młodzież z Młodzieżowego Sejmiku Województwa Warmińsko – Mazurskiego⁵:

DOROSŁY POWINIEN:

- 1) Być wsparciem dla młodych, również tych niepokornych.
- 2) Pamiętać o tym, jaki sam/sama był/była kiedyś, jako młodzież.
- 3) Wychodzić poza stereotypy, tradycyjne zachowania.
- 4) Otwierać się i uczyć na nowo od młodych – więcej słuchać niż mówić.
- 5) Pomagać młodym zachować BALANS pomiędzy wydatkowaniem energii i ładowaniem akumulatorów (równowaga jest trudna w tym wieku – w okresie dojrzewania i zmian z tym związanych).
- 6) Opowiadać o sobie: jaki byłeś/byłaś, co robiłeś/robiłaś w naszym wieku – bez oceniania i porównywania, które natychmiast zabija ciekawość i zamyka („no ja to się bawiłem na podwórku, a nie siedziałem w telefonie”).
- 7) Absolutnie nie mówić: „będziesz w naszym wieku, to zrozumiesz”
- 8) Nieustająco być obecnym, obecnością, która nie kontroluje, czyli być i interesować się młodym człowiekiem, zapytać:
 - jak się czujesz?
 - może potrzebujesz pomocy?
 - jak byłem w Twoim wieku, też mi się nie chciało – luz (okazać zrozumienie).
- 9) Nie traktować nas jak dzieci, kiedy oczekuje się, byśmy byli jak dorośli.
- 10) W szkole wychodzić poza podstawę programową, stosować ciekawe, rozwijające metody pracy (gry, ciekawostki, więcej doświadczeń).
- 11) Dawać możliwość do organizacji luźnych dni w szkole, np.: dzień bez plecaka, dzień kolorów, dzień sportu.

⁵ Młodzieżowy Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego – organ opiniotawczo-doradczy i inicjatywny samorządu województwa powołany przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego 28 grudnia 2021 r.

II.5. Katalog barier, trudności i zagrożeń związanych z nabywaniem kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży.

Poniżej przedstawiamy katalog wybranych barier związanych z różnymi środowiskami wychowawczymi w zakresie nabywania kompetencji społecznych i obywatelskich przez młodzież. Przedstawione listy nie wyczerpują tematu, nie dotyczą również jednakowo wszystkich środowisk, ale stanowią element do refleksji na temat koniecznych zmian dotyczących tworzenia przyjaznych przestrzeni do rozwoju tych kompetencji.

Szkoła:

- 1) Krótkotrwałość, przypadkowość inicjatyw projektowych.
- 2) Brak przedmiotu szkolnego, który dedykowany byłby kompetencjom – szczególnie w szkołach podstawowych.
- 3) Wyręczanie młodzieży – robienie za nich – aby było szybciej, sprawniej i wszystko wyszło zgodnie z oczekiwaniami.
- 4) Brak zgody na popełnianie błędów i eksperymentowanie, brak zrozumienia, że popełnianie błędów jest równie ważne, jak prawidłowe wykonania danego działania.
- 5) Brak lub niewystarczające wsparcie dla nauczycieli prowadzących wolontariat.
- 6) Brak płaszczyzny współpracy: szkoła a inne podmioty zainteresowane kształtowaniem kompetencji w grupie dzieci i młodzieży.
- 7) Przeładowana podstawa programowa, niedostosowana do współczesności zawężająca przestrzeń na działania poza programowe.
- 8) Edukacja skoncentrowana na wynikach nauczania stanowiących główną uznaną informację zwrotną na temat rezultatów pracy szkoły.
- 9) Ograniczenie autonomii szkół.

Środowisko pozaszkolne:

- 1) Nadopiekuńczość rodziców skutkująca m.in. wyręczaniem dziecka.
- 2) Kontrola skutkująca hamowaniem zapału młodych ludzi.
- 3) Sztywne procedury, regulaminy przekształcające inicjatywy społeczne w tor przeszkód często nie do przejścia.
- 4) Niejasność regulacji prawnych zniechęcająca do wchodzenia w nie zdefiniowany klarownie obszar działań projektowych.
- 5) Brak stałego finansowania skutkująca przerwaniem stałości oddziaływań.
- 6) Niewolnictwo zobowiązań finansowych wyrażające się m.in. w narzucaniu nierealnych budżetów na realizację zadań projektowych.

II.6. Rekomendacje dotyczące zasad nabywania kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży .

Dotychczasowe rozważania ujęliśmy w postaci ośmiu zasad efektywnego wspierania kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży.

Nabywanie kompetencji społecznych i obywatelskich należy wyraźniej zaznaczyć w programach nauczania na wszystkich poziomach edukacji, zajęciach dodatkowych a także w edukacji pozaformalnej. Edukacja powinna kłaść coraz większy nacisk na rozwijanie umiejętności, wiedzy i postaw związanych z satysfakcjonującym funkcjonowaniem człowieka w społeczeństwie, z innymi ludźmi, dbałością o swoje zdrowie psychiczne i fizyczne, rozwijaniem samoświadomości, w tym swoich mocnych stron. W szkole i poza nią można organizować warsztaty, symulacje czy gry dydaktyczne, stosować różne ciekawe metody i narzędzia, które pomagają rozwijać te umiejętności.

Należy tworzyć przestrzeń do współpracy szkół z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, w tym innymi szkołami i środowiskami, nie tylko na terenie szkoły, ale głównie poza nią, również w wymiarze międzynarodowym. Różnorodność nowych doświadczeń i możliwości zwiększa szanse na rozwijanie tych kompetencji.

Należy promować dialog i dyskusje: Szkoły i inne instytucje powinny promować otwartą dyskusję na ważne, aktualne tematy społeczne, polityczne, etyczne, środowiskowe i inne. Uczenie zasad aktywnej komunikacji, a także zachęcanie młodzieży do poszukiwania i przygotowywania informacji, wyrażania swoich poglądów, słuchanie innych i poszukiwanie wspólnych rozwiązań jest doświadczeniem mającym wpływ na rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich.

Należy angażować młodzież w działania praktyczne: Młodzież powinna mieć możliwość uczestnictwa w projektach społecznych, wolontariacie i aktywnościach obywatelskich i innych formach podmiotowego zaangażowania. Działania pozwalają na stosowanie w praktyce zdobytej wiedzy i umiejętności, pozwalają na zdobycie kolejnych umiejętności, rozwijają kreatywność, stwarzają możliwość do pełnienia różnych ról społecznych, uczą wyciągania wniosków z doświadczenia oraz rozwijają poczucie odpowiedzialności za siebie i społeczność.

Należy stwarzać jak najwięcej okazji do samodzielnego działania:

Młodzież powinna mieć możliwość podejmowania samodzielnych decyzji i działań, również w grupie, które pozwolą im rozwijać kreatywność, poczucie własnej wartości, sprawstwa oraz umiejętności związane z krytycznym myśleniem, organizacją i realizacją zadań a także kształtować odpowiedzialność za swoje czyny. Należy pamiętać, że młodzi czasem szybciej przekonują swoich rówieśników niż dorośli.

Należy stwarzać okazje do spotkań z ciekawymi dla młodzieży ludźmi, będącymi dla niej autorytetami. To pozwoli na stworzenie przestrzeni do rozwoju młodego człowieka, wzbogaci jej doświadczenia. Należy tworzyć okazje do współpracy międzypokoleniowej.

Należy wspierać zaangażowanie obywatelskie i społeczne: Szkoły i inne instytucje powinny wspierać aktywność obywatelską młodzieży, zachęcając młodzież do uczestnictwa w debatach, działaniach na rzecz środowiska, organizacjach pozarządowych, radach młodzieży czy inicjatywach społecznych. To pozwala młodym ludziom zdobyć doświadczenie w aktywnym uczestnictwie w życiu społecznym.

Należy stworzyć bezpieczną i wspierającą atmosferę: Ważne jest, aby młodzież czuła się bezpieczna i akceptowana w swoim otoczeniu. Miała poczucie autentycznego zaangażowania i zainteresowania dorosłych, doceniania podejmowanych przez nią różnych działań. Szkoły i inne instytucje powinny dbać o stworzenie atmosfery opartej na szacunku, zaufaniu, słuchaniu i uwzględnianiu głosu młodzieży, jej potrzeb, zrozumieniu i wsparciu.

Rekomendacje dotyczące zasad nabywania kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży wyrażone w języku zasad optymalnych, stanowią jedną z wielu możliwości uporządkowania problematyki sposobów wspierania rozwoju kompetencyjnego młodzieży.

Rozdział III:

Lokalny mechanizm/narzędzia wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży.

Lokalny mechanizm/narzędzia wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży w ramach projektu „POTRAFIĘ-DECYDUJĘ-DZIAŁAM program wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży w województwie warmińsko-mazurskim” rozumiany jest jako **cykl zaplanowanych wcześniej, spójnych działań, opisanych we wniosku o grant**, które mają doprowadzić do realizacji celów projektu strategicznego, czyli podniesienia kompetencji kluczowych, głównie zaś **społecznych i obywatelskich młodzieży** biorącej udział w projekcie – w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby/problemy młodzieży w tym obszarze.

To podniesienie kompetencji społecznych i obywatelskich powinno być istotą realizowanego mechanizmu/narzędzi wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży. Rozwijane umiejętności to: współpraca w grupie, komunikacja interpersonalna, samodzielne planowanie i realizacja inicjatyw, sprawczość i inne, w tym wymienione w niniejszym Przewodniku.

WAŻNE:

Lokalny mechanizm/narzędzia wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży opiera się na:

WSPÓŁPRACY dwóch podmiotów w ramach Lokalnej Koalicji na rzecz Młodzieży, czyli szkoły/organu prowadzącego wnioskującej/ego o grant oraz organizacji pozarządowej w zależności od obszaru tematycznego działań w ramach grantu. W przypadku gdy szkoła jest prowadzona przez organizację pozarządową koalicjantem ma być samorząd lokalny.

PODMIOTOWOŚCI MŁODZIEŻY rozumianej jako jej partnerski udział w planowaniu i realizacji działań w ramach lokalnego mechanizmu/narzędzi wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży.

DZIAŁANIACH MŁODZIEŻY – kompetencje społeczne i obywatelskie rozwijane są przede wszystkim w praktyce.

WSPÓLNYM POMYŚLE!

Czym jest cykl działań w ramach lokalnego mechanizmu/narzędzi wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży?

Cykl działań to proces realizowany w określonych etapach. Na typowy cykl składają się następujące etapy⁶:

Określenie celu lub celów: Pierwszym krokiem jest zdefiniowanie celu lub celów, które chcemy osiągnąć. Cel powinien być jasny, konkretny, mierzalny, osiągalny i związany z określonym terminem⁷ (SMART). Wynikać musi ze zdiagnozowanej sytuacji młodzieży, mającej wziąć udział w zadaniu, jej potrzeb - tu w zakresie rozwijania głównie kompetencji społecznych i obywatelskich.

Planowanie: Mając zdefiniowane cele opracowujemy plan działań, w którym określamy konkretne kroki, środki i zasoby potrzebne do realizacji celów. Mogą to być np. warsztaty z psychologiem dot. emocji i ich wyrażania, aktywnego słuchania, dbania o własne granice, warsztaty dot. praw człowieka, ucznia. To przede wszystkim zaś spotkania dot. identyfikacji, opracowania, planowania przez grupę młodzieży inicjatywy społecznej i sama jej realizacja. Mogą to być także wyjazdy edukacyjne, wizyty studyjne, debaty, wywiady i inne działania zgodne z określonym wcześniej obszarem tematycznym lokalnego mechanizmu i pomysłami Lokalnej Koalicji na rzecz Młodzieży wypracowanymi wspólnie z młodzieżą.

Wykonanie: Po przygotowaniu planu przystępujemy do realizacji działań. Wykonujemy konkretne czynności i podejmujemy decyzje mające na celu zbliżenie się do osiągnięcia założonego celu/celów.

Monitorowanie i kontrola: W trakcie wykonywania działań ważne jest systematyczne monitorowanie postępów i ocena, czy działania przebiegają zgodnie z planem. W razie potrzeby podejmowane są korekty lub dostosowania, aby zapewnić osiągnięcie celu.

Ocena i wnioski: Po zakończeniu cyklu działań dokonuje się oceny osiągniętych wyników w odniesieniu do założonego celu czy celów. Wnioski z tej oceny mogą być wykorzystane do planowania przyszłych działań oraz poprawy ich efektywności.

⁶ Przytoczony pięcioetapowy cykl ma charakter poglądowy. Grupa projektowa może posłużyć się własnym pomysłem, czy też skorzystać z innego schematu.

⁷ Zachęcamy do posługiwania się przy definiowaniu celu metodą SMART. Stosowanie metody SMART pomaga zaplanować cele w sposób klarowny i skuteczny, co ułatwia ich realizację i monitorowanie postępów w ich osiągnięciu.

WAŻNE: Dorośli odpowiedzialni za realizację lokalnego mechanizmu/narzędzi wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży muszą zaplanować go wspólnie z młodzieżą i Koalicjantem (organizacją lub samorządem). Nie jest dopuszczalne zaproszenie młodzieży dopiero na etapie wykonania zaplanowanych działań. Istotne jest wspólne decydowanie wszystkich podmiotów, uwzględnienie głosu młodzieży, co powinno być realizowane od pierwszego do ostatniego etapu cyklu zaplanowanego mechanizmu.

OBOWIĄZKOWYM ELEMENTEM jest wsparcie młodzieży w zaplanowaniu i realizacji ich własnej inicjatywy społecznej (przynajmniej jednej w ramach realizacji działań w ramach grantu).

Kto realizuje mechanizm wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży/cykl działań?

Osoby pracujące z młodzieżą. Zadania w całości animowane, wspierane i nadzorowane są przez dwie osoby wskazane przez Grantobiorcę. Osoby te roboczo nazwać można animatorami/animatorkami lub opiekunami/opiekunkami młodzieży. Oczywiście przytoczone nazewnictwo nie zamyka zbioru możliwych określeń ich ról. Ich funkcję względem całościowego mechanizmu wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży zdefiniować można w kategoriach aktywności motywacyjno-wspierającej, mentorskiej. Osoby dorosłe towarzyszą młodzieży w podejmowanych przez nią działaniach, również zapraszają młodzież do wspólnej realizacji ważnych dla nich aktywności. Obowiązkowym jest udział przedstawiciela/przedstawicielki/przedstawicieli Koalicjanta w tych działaniach w formie i w zakresie ustalonym w ramach wzajemnego porozumienia o współpracy. Możliwe jest również zatrudnienie do realizacji części zajęć w ramach grantu specjalistów spoza JST/szkoły/NGO (Koalicjanta i Grantobiorcy).

Eksperci/ekspertki. Osoby pracujące z młodzieżą będą miały na każdym etapie realizacji grantu wsparcie ekspertów zatrudnionych przez Grantodawcę.

W ramach realizowanego lokalnego mechanizmu/narzędzi wspierania aktywności i inicjatyw młodzieży dopuszcza się wprowadzanie nowych działań służących realizacji celu projektu i **wynikających z potrzeb, czy pomysłów młodzieży** zgłoszonych Grantobiorcy, jednak spójnych z założeniami realizowanego mechanizmu (po wcześniejszym uzyskaniu zgody Grantodawcy, zgodnie z warunkami wskazanymi w Regulaminie udzielania grantów), np. dodatkowe zajęcia/warsztaty edukacyjne wcześniej nie zaplanowane, wizyty studyjne itp.

Młodzież

- Liczba: co najmniej 15 osób (w przypadku, gdy 50%, czyli 7 osób, stanowią osoby z niepełnosprawnościami grupa może liczyć 12 osób). Projekt nie definiuje górnego przedziału liczebności grupy.
- Wiek: od 12 do 19 lat (liczony na podstawie roku urodzenia w momencie przystąpienia do projektu).
- Miejsce edukacji: szkoły podstawowe i licea ogólnokształcące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.
- Pierwszeństwo udziału młodzieży zagrożonej dyskryminacją lub wykluczeniem społecznym, tj.: z niepełnosprawnościami lub zamieszkałej na obszarach wiejskich lub z rodzin o niskim statusie materialnym lub wycofanej z grupy rówieśniczej, nieśmiałej, izolującej się.

SZCZEGÓŁOWE WARUNKI I ZASADY OKREŚLA REGULAMIN UDZIELANIA GRANTÓW I DOKUMENTACJA NABORU.

Koalicjant. Zadania Koalicjanta polegać mają na współpracy z Grantobiorcą i grupą młodzieży. Przykładowa rola Koalicjanta:

- zapoznanie młodzieży z działalnością wolontariacką, organizacją pozarządową lub samorządem lokalnym i jego instytucjami
- organizacja wizyty studyjnej w organizacji
- zaproszenie młodzieży do działań prowadzonych przez Koalicjanta, np. jako wolontariuszy
- współpraca podczas wspólnych przedsięwzięć (np.: debata nt. partycypacji młodzieży w gminie/powiecie, lokalnych potrzeb młodzieży).

Jakie są obszary tematyczne działań?

Cykl działań w ramach grantu musi być zaplanowany zgodnie z potrzebami i możliwościami jego uczestników (tj. grupy młodzieży, dwóch animatorów/opiekunów, Koalicjanta). Założenie o dostosowaniu celów do potrzeb w rozwijaniu kompetencji, głównie społecznych i obywatelskich oraz możliwości uczestników powoduje iż Grantodawca nie definiuje katalogu obszarów tematycznych planowanego mechanizmu. Należy jednak pamiętać iż planowane działania muszą stanowić spójną, również tematycznie, powiązaną zesobą, zamkniętą całość.

Rozdział IV: Od pomysłu do inicjatywy.

Każda inicjatywa zaczyna się od pomysłu odpowiadającego na zdiagnozowane potrzeby/problemy. Aby jednak pomysł zakończył się udaną inicjatywą, niezbędne jest zachowanie ciągu logicznych, wynikających z siebie działań. Poniżej prezentujemy Państwu propozycje algorytmu opisującego proces przechodzenia od pomysłu, poprzez działania, na celebrowaniu sukcesu kończąc.



Rysunek: Opracowanie własne

Pomysł.

Poniżej opisujemy kilka sposobów generowania, analizy i selekcji pomysłów.

Proces generowania pomysłów można realizować zarówno z użyciem metod myślenia dywergencyjnego, jak i metod myślenia konwergencyjnego. Myślenie dywergencyjne stanowi proces generowania pomysłów bez założeń wstępnych (Tabula rasa, wychodzimy od czystej karty, używamy raczej wyobraźni i generujemy wiele pomysłów), konwergencyjne zakłada obecność warunków wstępnych np. będziemy zajmować się pomysłami związanymi z funkcjonowaniem szkoły w jej obszarze związanym z wolontariatem (zorientowane na uzyskanie jednego najlepszego rozwiązania na postawiony problem/potrzebę).

Typowym przykładem techniki nastawionej na pobudzenie myślenie dywergencyjnego jest **metoda burzy mózgów**. W wersji dostosowanej do generowania pomysłów służących tworzeniu inicjatyw projektowych technika ta opiera się na:

- (1) otwierającym twórcze myślenie pytaniu do grupy np. Jak chcemy pomagać osobom starszym mającym problem z obsługą smartfona?
- (2) bezkrytycznym rejestrowaniu propozycji odpowiedzi na zadane pytanie, nawet wtedy gdy wydawałyby się one dla prowadzącego ćwiczenie odpowiedziami bardzo nierealnymi.

Myślenie dywergencyjne można również pobudzać **metodą mapowania lub inaczej drzewa pomysłów**. W przebiegu tej metody uczestnicy generują pomysły tworzące się w relacji do otwierającego myślenie dywergencyjne hasła centralnego np. „Jak”. Następnie na zasadzie wolnych skojarzeń od hasła centralnego odprowadzane są gałęzie drzewa wydające owoce w postaci skojarzeń z hasłem centralnym. W kolejnym kroku następuje generowanie skojarzeń do owoców z drugiej gałęzi, trzeciej itd. Skojarzenie na tablicy może zapisywać prowadzący, mogą być też zapisywane spontanicznie przez wszystkie osoby uczestniczące w ćwiczeniu. Grupa co pewien czas jest zatrzymywana przez prowadzącego, aby sprawdzić czy drzewo wydało już wystarczająco satysfakcjonujący owoc. Następuje analiza i selekcja pomysłów, określana także często etapem „Stop klatka”. Owoce ten po odpowiednim przeformułowaniu staje się pomysłem stojącym u podstaw dalszych prac projektowych.

Do metod myślenia konwersyjnego należą:

- **ankiety i wywiady z potencjalnymi odbiorcami inicjatywy**, np. wywiady z pracownikami domu pomocy społecznej, w którym zamierzamy realizować inicjatywę; w oparciu o zebrane relacje następuje dotarcie do problemu mieszkańców danej placówki, który staje się wyjściem do pomysłu inicjatywy;
- **obserwacja bezpośrednia**, np. grupa dzieli się na delegacje; każda z delegacji ma za zadanie obserwację funkcjonowania np. jednego z miejsc w szkole; w dalszym etapie następuje wspólne grupowanie danych wokół wyodrębniających się z obserwacji kategorii, co w rezultacie przynosi kilka pomysłów na inicjatywę; w kolejnym kroku grupa analizuje i selekcjonuje wytworzone pomysły wybierając z kilku ten, który stanie się fundamentem inicjatywy;
- **analiza SWOT**, technika szczególnie polecana dla nowopowstałych grup; analiza umożliwia ocenę mocnych i słabych stron grupy, szans i zagrożeń rozwoju grupy funkcjonującej w danym środowisku; tak przeprowadzona ocena potencjału i warunków startowych stanowi znakomitą podstawę do trafnego wybrania pomysłu, który nasuwa się grupie w związku z poszerzeniem wglądu wewnątrzgrupowego dokonanego dzięki analizie SWOT;



strengths

mocne
strony



weaknesses

słabe
strony



opportunities

szanse



threats

zagrożenia

- **technika „5 x dlaczego”** służy zidentyfikowaniu istotnych źródeł problemów; w wersji warsztatowej polega np. na podziale grupy na zespoły, których zadaniem jest analiza jednego problemu przez każdy z zespołów, którego rozwiązanie może stać się pomysłem na inicjatywę; każdy z problemów podlega krytycznej analizie poprzez zadawanie pytania dlaczego – w relacji do odpowiedzi wyjściowej, a następnie w relacji dla każdej udzielonej już odpowiedzi;

- Brak wiedzy o historii regionu wśród uczniów naszej szkoły – dlaczego?
- Młodzież nie jest zainteresowana historią naszego regionu – dlaczego?
- Ponieważ nie lubi tego przedmiotu? – dlaczego?
- Ponieważ historia jest nudna – dlaczego?
- Ponieważ jest opowiadana w sposób mało interesujący i pasjonujący – dlaczego?

Wykładowa forma zajęć nie jest atrakcyjna.

- **analiza Pareto**, ta technika opiera się na zasadzie, że 80% skutków pochodzi z 20% przyczyn; pomaga to zidentyfikować najistotniejsze przyczyny problemów, które należy rozwiązać w pierwszej kolejności.

W szkole podstawowej samorząd uczniowski zauważył wzrost liczby incydentów nieodpowiedniego zachowania wśród uczniów w ciągu ostatnich miesięcy, co prowadziło do zakłóceń w nauczaniu oraz zwiększenia frustracji nauczycieli i uczniów. Aby zidentyfikować główne przyczyny tych zachowań i skutecznie je adresować, samorząd uczniowski kierowany przez nauczyciela - opiekuna samorządu postanowił zastosować analizę Pareto.

Zbieranie danych. Nastąpiło zebranie danych dotyczących incydentów negatywnego zachowania w ciągu ostatnich kilku miesięcy. Dane obejmowały informacje o rodzaju incydentów, uczniach zaangażowanych, nauczycielach zaangażowanych, godzinach i dniach tygodnia, w których incydenty się zdarzały, oraz inne istotne szczegóły.

Kategoryzacja danych. Zebrane dane zostały podzielone na kategorie, aby zidentyfikować, które obszary są najbardziej problematyczne. Kategorie obejmowały rodzaje zachowań (np. agresja fizyczna, wulgarny język, nieposłuszeństwo), grupy uczniów, dni tygodnia itp.

Analiza Pareto: Następnie samorząd przeprowadził analizę Pareto, aby zidentyfikować, które kategorie problemów stanowią główne źródła incydentów zachowania. Korzystając z zasady 80/20, zespół ustalił, które kategorie przyczyn stanowią 20% problemów, a które 80%.

Identyfikacja głównych źródeł problemów: Analiza Pareto ujawniła, że główne źródła problemów koncentrowały się w kilku obszarach, takich jak agresja fizyczna, konflikty między uczniami z określonych grup społecznych oraz problemy wychowawcze wynikające z niedostatecznej komunikacji z rodzicami.

Opracowanie strategii działania: Na podstawie wyników analizy Pareto samorząd uczniowski formułował odpowiednie działania zaradcze stanowiące pomysł nowej inicjatywy.

Faza wyznaczania celów.

Zanim przejdziemy do pomysłów na inicjatywę warto jest w oparciu o zidentyfikowane problemy/potrzeby w obszarze tematycznym, którym chcemy się zajmować, ustalić klarowne i mierzalne cele przyszłej inicjatywy, będące podstawą pomysłu inicjatywy.

Obszar działania

Problem

Cel

Chcemy zajmować się wolontariatem w domu pomocy społecznej

Potrzeba częstszego kontaktu z rodziną mieszkańców DPS

Nabywanie umiejętności przez starsze osoby w zakresie obsługi smartfona

W drugim kroku sformułowany cel podlega ocenie w oparciu o wybrane kryteria sprawdzające jego jakość. Ocena jakości celu może odbywać się z użyciem metod wyznaczania celów. Jedną z nich jest **metoda SMART**, poniżej prezentujemy jej zastosowanie dla celu: upamiętnienie 80. rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego poprzez powiatowy bieg.

| |
|--|
| Założony cel: Zorganizujemy powiatowy bieg upamiętniający 80. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego |
| Sprecyzowanie: W ten sposób uświadamiamy uczniom i innym uczestnikom biegu jakie znaczenie ma wolność i suwerenność Polski. |
| Mierzalny: bieg rozpocznie o godz. 17.00 w dniu 1 sierpnia 2024 r. - dokładnie w 80-tą rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego, obejmować będzie 2 km i 3 metry co symbolizuje okres trwania powstania, tj. 2 miesiące i 3 dni. W biegu weźmie udział co najmniej 50 osób (uczniów, rodziców, nauczycieli, przedstawiciele samorządu NGO i innych grup), co ma stanowić symbol 50-ciu tysięcy Powstańców. |
| Atrakcyjny: bieg zakończy się piknikiem z udziałem kapeli grającej piosenki przedwojennej Warszawy |
| Realistyczny: cel jest realistyczny finansowo, czasowo i osobowo, na pewno zdobędzie poparcie lokalnych władz. |
| Terminowy: od 15 maja do 15 lipca będziemy przygotowywać bieg, 1 sierpnia w godzinach 16.30 - 19.30 bieg i piknik odbędzie się; od 2 do 5 sierpnia zajmiemy się sprawozdawczością i rozliczeniem projektu |
| Cel SMART brzmi: Od 1 lipca do 5 października organizować będziemy bieg ku pamięci Powstania Warszawskiego, który rozpocznie się o godzinie 17, obejmować będzie 2 km i 3 metry, weźmie w nim udział co najmniej 50 osób, które po biegu uczestniczyć będą w pikniku uatrakcyjnianym występem kapeli grającej piosenki przedwojennej Warszawy |

Źródło: opracowanie własne

Ocena jakości celu może odbywać się również z użyciem **Kluczowych Wskaźników Efektywności (KPI)**⁸ Jest to narzędzie, które pozwala na mierzenie i ocenę wyników oraz postępów w realizacji celów, mówi nam o tym, czy obrany cel został finalnie zrealizowany. Poniżej prezentujemy jej zastosowanie dla celu pn. Zwiększenie poziomu wiedzy o historii regionu wśród młodzieży szkolnej.

Wskaźniki efektywności (KPI):

A. Znajomość kluczowych faktów historycznych: Ocena znajomości podstawowych faktów związanych z historią regionu poprzez testy, ankiety lub konkursy wiedzy.

Efekt: cel Zwiększenie poziomu wiedzy o historii regionu wśród młodzieży szkolnej zostaje poszerzony do formy: Zwiększenie poziomu wiedzy o historii regionu wśród młodzieży szkolnej, w szczególności historii pierwszego pokolenia repatriantów i ludności napływowej na tzw. ziemię odzyskane.

⁸ Przedstawione metody czy narzędzia nie wyczerpują sposobów, które można wykorzystać dla oceny jakościowej wyznaczonego celu inicjatywy.

B. Poziom zaangażowania w zajęcia z historii: Ocena stopnia, w jakim uczniowie angażują się w zajęcia z historii, uczestnicząc w dyskusjach, zadając pytania oraz poszukując dodatkowych informacji np. poprzez wywiadyz rodzicami, dziadkami.

Efekt: cel Zwiększenie poziomu wiedzy o historii regionu wśród młodzieży szkolnej, w szczególności historii pierwszego pokolenia repatriantów i ludności napływowej na tzw. ziemie odzyskane, zostaje uzupełniony o następujący element: Organizacja wydarzeń o tematyce historycznej służących zwiększeniu poziomu wiedzy o historii regionu wśród młodzieży szkolnej, w szczególności historii pierwszego pokolenia repatriantów i ludności napływowej na tzw. ziemie odzyskane.

C. Znajomość postaci i wydarzeń historycznych: Ocena znajomości postaci, wydarzeń z historii regionu przez uczniów.

Efekt: cel Zwiększenie poziomu wiedzy o historii regionu wśród młodzieży szkolnej, w szczególności historii pierwszego pokolenia repatriantów i ludności napływowej na tzw. ziemie odzyskane, zostaje uzupełniony o następujący element: Organizacja wydarzeń o tematyce historycznej z wykorzystaniem postaci X i Y (lub z zaproszeniem np. Sybiraków).

Faza planowania działań dla realizatorów jest kluczowym etapem w procesie osiągania celów. W tej fazie określa się konkretne kroki, strategie i środki niezbędne do realizacji założonych celów. Obejmuje to identyfikację działań, alokację zasobów, ustalenie harmonogramu oraz określenie sposobów monitorowania postępów. Poniżej prezentujemy kluczowe elementy fazy planowania działań.

Identyfikacja działań: Na podstawie analizy problemu lub celów określa się konkretne działania, które należy podjąć w celu ich rozwiązania lub osiągnięcia. Działania te powinny być spójne z założonymi celami, wynikać ze zdiagnozowanych problemów oraz uwzględniać dostępne zasoby i ograniczenia.

Określenie priorytetów: Nie wszystkie działania są równie istotne. W tej fazie konieczne jest ustalenie priorytetów i określenie, które kroki są najważniejsze dla osiągnięcia celów w najbardziej efektywny sposób.

Alokacja zasobów: Należy przypisać odpowiednie zasoby (np. ludzkie, finansowe, materialne) do poszczególnych działań. Ważne jest zapewnienie, aby zasoby były dostępne i odpowiednio wykorzystane w realizacji planu działań.

Określenie harmonogramu: Plan działania powinien obejmować określenie terminów i harmonogramu realizacji poszczególnych kroków. Wyznaczenie konkretnych terminów pomaga w monitorowaniu postępów i zapewnieniu, że cele są osiągnięte w terminie.

Monitorowanie i ocena postępów: Niezwykle istotne jest regularne monitorowanie postępów w realizacji działań oraz ocena ich skuteczności. W tej fazie należy określić wskaźniki efektywności i sposoby zbierania danych, które pozwolą na ocenę osiągniętych wyników i ewentualne dostosowanie planu działań.

Dostosowywanie planu: W razie potrzeby plan działań należy dostosowywać na bieżąco w oparciu o wyniki monitorowania i oceny postępów. Czasami mogą pojawić się nowe wyzwania lub okazać się, że niektóre działania przynoszą oczekiwanych rezultatów, dlatego ważne jest elastyczne podejście i gotowość do wprowadzania zmian.

Faza realizacji i monitoringu postępów. W tej fazie planowane działania są wdrażane, a postępy są monitorowane. Oto główne kroki tej fazy, wraz z metodami które można wykorzystać przy realizacji danego kroku.



Kolejny krok Fazy IV. Realizacja i monitoring

Wdrażanie planu działań: w tej fazie planowane wcześniej działania są realizowane, osoby odpowiedzialne za poszczególne zadania przystępują do ich wykonywania zgodnie z harmonogramem i wytycznymi.

Metoda

Grupy zadaniowe: w obrębie grupy zaangażowanej w inicjatywę tworzy się dedykowane, mniejsze grupy zadaniowe, które są odpowiedzialne realizację poszczególnych etapów lub działań zaplanowanych w ramach inicjatywy. Zespoły te mogą być odpowiedzialne za konkretną dziedzinę lub obszar inicjatywy i działają zgodnie z ustalonym harmonogramem. Ważne jest przy tym bazowanie na posiadanych przez członków/ członkinie grupy umiejętnościach, wiedzy, preferencji oraz chęci zaangażowania w poszczególne rodzaje działań.

Metoda kaskadowa: jest to tradycyjne podejście do zarządzania projektem, w którym każdy etap jest realizowany sekwencyjnie, po kolei, według ustalonego planu, po zakończeniu jednego działania przechodzi się do kolejnego, a postęp jest oceniany na podstawie osiągnięcia wyznaczonych celów w ramach każdego działania.

Metoda Agile: metodologia Agile zakłada elastyczne podejście do zarządzania projektem, w którym prace są podzielone na krótkie działania priorytetowe, zespół pracuje nad najważniejszymi priorytetami, a proces jest ciągle dostosowywany na podstawie otrzymywanej informacji zwrotnej (np. realizujemy szkolenie a następujące po nim działanie jest zależne od efektu szkolenia, nie chodzi tu o tworzenie zupełnie nowego działania na podstawie informacji zwrotnych, ale o modyfikację wcześniej zaplanowanego działania w oparciu o pozyskany feedback.

Monitorowanie postępów, w tym koordynacja zasobów: regularne monitorowanie postępów jest kluczowe w celu oceny, czy realizowane działania przynoszą oczekiwane rezultaty. Obejmuje to śledzenie postępu w realizacji poszczególnych zadań oraz osiąganych wyników.

Przeglądy postępów: regularne, ustalone na początku realizacji inicjatywy, spotkania lub przeglądy, na których grupa realizująca inicjatywę omawia postępy w realizacji zadań, problemy napotkane po drodze oraz następane kroki do podjęcia.

Diagramy Gantta: wykorzystanie diagramów Gantta do wizualizacji harmonogramu projektu oraz postępów w realizacji poszczególnych zadań, diagramy te pozwalają na szybką ocenę, które zadania zostały ukończone, a które wymagają więcej uwagi.

Feedback od odbiorców inicjatywy: regularne zbieranie opinii i informacji zwrotnych od osób, do których kierujemy działania; feedback ten może być wykorzystywany do dostosowania planu działań i zapewnienia, że inicjatywa spełnia oczekiwania wszystkich zaangażowanych stron.

Komunikacja i raportowanie: ważne jest utrzymywanie regularnej komunikacji z wszystkimi zainteresowanymi osobami biorącymi udział w inicjatywie, a także innymi interesariuszami, np. dyrektorem szkoły, burmistrzem oraz raportowanie postępów i osiągniętych rezultatów, co umożliwia ścisłą kontrolę nad projektem i zachowanie zaufania odbiorców działań.

Komunikacja: Oprócz spotkań grupy (również on-line), które pozwalają na bezpośrednie przedstawienie wszystkim zrealizowanych działań, atrakcyjne i pomocne – również do utrzymania motywacji i zaangażowania w inicjatywę - jest wykorzystanie narzędzi i technik komunikacji wizualnej, takich jak diagramy, wykresy Gantta, tablice Kanban czy mapy myśli. Pozwala to na przedstawienie informacji w sposób klarowny i zrozumiały dla wszystkich. Umieszczenie jej w jednym, dostępnym, wcześniej uzgodnionym miejscu (również z wykorzystaniem narzędzi internetowych) pozwala każdemu orientować się w zakresie realizacji inicjatywy.

Motywowanie zespołu: motywowanie członków i członkiń grupy i utrzymywanie wysokiego poziomu zaangażowania jest kluczowe dla skutecznej realizacji działań, zapewnienie wsparcia i uznania za dobrze wykonaną pracę może zwiększyć motywację do osiągnięcia celów.

Ustalenie jasnych celów: wyraźne określenie celów inicjatywy oraz zrozumienie, jak udział każdej osoby przyczynia się do osiągnięcia celów grupy, towarzyszy większa motywacja do działania.

Delegowanie odpowiedzialności: dając członkom i członkiniom grupy odpowiedzialność za konkretne zadania i decyzje, włączając do wspólnego rozwiązywania ewentualnych problemów, daje się im poczucie zaufania i autonomii, co z kolei może zwiększyć ich motywację.

Uznawanie osiągnięć: to regularne uznawanie i nagradzanie osiągnięć członkowi członkiń grupy za ich wysiłek, zaangażowanie i osiągnięcia. Nagrody mogą być materialne lub niematerialne, takie jak pochwały, wyróżnienia.

Tworzenie przyjaznego środowiska: zapewnienie atmosfery współpracy, szacunek dla opinii i wypowiedzi każdej osoby, wsparcia i zrozumienia w grupie. Przyjazne i pozytywne środowisko zwiększa motywację do pracy oraz zaangażowanie w inicjatywę.

Zapewnienie klarownej komunikacji: regularna komunikacja z zespołem na temat celów inicjatywy, oczekiwań, postępów oraz ewentualnych problemów. Klarowna komunikacja pozwala członkom grupy czuć się zaangażowanymi i informowanymi.

Stworzenie celów wspólnych: ustalenie wspólnych celów i wyzwań dla całej grupy promuje współpracę i wzajemne wsparcie oraz zwiększa zaangażowanie w projekt. Dotyczy to zarówno wspólnych celów, jak i wspólnego ich ustalania.

Dostarczanie wyzwań i ciekawych zadań: dostarczanie członkom grupy interesujących i wymagających zadań, które są wyzwaniem dla ich umiejętności i potencjału oraz odpowiednio dobrany poziom wyzwań może zmotywować do wysiłku i osiągnięcia lepszych wyników. Powoduje również, że realizowana inicjatywa staje się dla nich atrakcyjna.

Faza świętowania sukcesu i zamknięcie inicjatywy.

Faza świętowania sukcesu i zamknięcia inicjatywy to kolejny etap każdego projektu. Zadbanie o jej prawidłowy przebieg zwiększa szansę na utrzymanie grupy dla potrzeb realizacji kolejnych inicjatyw, czy innych projektów. Jej obecność nadaje sens działaniom, dlatego nie należy traktować jej fakultatywnie.

Do najczęściej wykorzystywanych metod realizacji fazy V. należą:

- Organizacja przyjęć, imprezy, eventów z udziałem ważnych dla inicjatywy gości.
- Podziękowania i uznania wyrażane przez osoby uznawane za autorytety przez członków grupy w obszarze problematyki inicjatywy.
- Wyjątkowe nagrody i wyróżnienia w formie rzeczowej o charakterze użytkowym (np. tablet), usługowej (np. wycieczka) lub rzeczowo – symbolicznej (statuetki, puchary itp.)
- Wspólne działania rekreacyjne np. wyjazd grupy w góry koronujący udaną inicjatywę, czy projekt.
- Publikacja zewnętrzna artykułu, newslettera dokumentującego dokonania grupy.
- Inwestycja w rozwój grupy, np. poprzez zakup sprzętu do realizacji innych inicjatyw grupowych.
- Tworzenie pamiątek z inicjatywy, np. w formie instalacji artystycznej ulokowanej w przestrzeni publicznej (mural, rzeźba industrialna itp.).

Źródła

(<https://education.ec.europa.eu/pl/focus-topics/improving-quality/key-competences>, dostęp: 04.03.2024r.)

Uszyńska-Jarmoc, Janina Nadachewicz, Katarzyna, Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży. Praktyka edukacyjna, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2015

Brzezińska A.I, Ziółkowska B., Appely K. APPELT., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. 2019

Janiak A.M, Jankowska K., Heller W. (red), 2012) Kompetencje społeczne w edukacji, pracy socjalnej i relacjach zawodowych

Brzezińska A.I: Tożsamość u progu dorosłości. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poznań 2017.

Projektowe inspiracje

1. GŁ_(L)ODÓWKA - dzielimy się śniadaniem
Szkoły Podstawowej nr 162 im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Łodzi
<https://projektanciedukacji.pl/projekt?id=17079>
2. Festiwal Filmików o Wolontariacie
„Wolontariat - o tym się MOVIE”
Stowarzyszenie Wiatraki Mazur
Orzechowo 28,
19-330 Stare Juchy
<https://wiatrakimazur.org.pl/festiwal-filmikow/>
3. #MyWyOni, czyli M jak Moja klasa, W jak szkolna Współpraca i O jak myślimy O innych”
Zespołu Szkół Chemiczno-Medycznych i Ogólnokształcących im. Marii Skłodowskiej-Curie
<https://projektanciedukacji.pl/projekt?id=17327>
4. “Hand-in-Hand”
Zespołu Szkół Gastronomicznych im. Jarosława Iwaszkiewicza w Bydgoszczy
<https://projektanciedukacji.pl/projekt?id=16653>
5. „Miasto i wieś mówią sobie cześć!”
Szkoła Podstawowa im. Józefa Janika w Koszutach
<http://spkoszuty.superszkolna.pl/cms/93637/duZo-siE-dzieje-w-projekcie-miasto-i-wieS-mOwiA-sobie-czeSC>
6. “Ratunku – dojrzewam!”
Szkoły Podstawowej nr 162 im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Łodzi
<https://m.facebook.com/DTwSzkole/videos/ratunku-dojrzewam-to-jeden-z-nagrodzonych-projekt%C3%B3w-realizowanych-w-ramach-konku/1154817835412694/>
7. „Babcie w Locie z Dziadkiem - warsztaty literackie” Grupa nieformalna Babcie w Locie z Dziadkiem
https://uml.lodz.pl/files/public/uploads/wykaz_nagrodzonych_projektow.pdf
8. A w sercu ciągle maj...zajęcia sprawnościowe i rozmówki angielskie dla babci, dziadka i wnuczka
Fundacja Fun Farma
https://uml.lodz.pl/files/public/uploads/wykaz_nagrodzonych_projektow.pdf

Ankieta

Przed prezentacją zagadnień, które mogą być ujęte w kwestionariuszu ankiety dot. kompetencji społecznych i obywatelskich, przedstawiamy krótkie przypomnienie wiedzy dotyczącej zasad tworzenia pytań.

Rodzaje pytań:

Pytania zamknięte:

Pytania z jednokrotnym wyborem (np. tak/nie, zgodzę się/nie zgodzę się).

Pytania z wielokrotnym wyborem (np. wybór z listy opcji).

Skala Likerta (np. od 1 do 5, gdzie 1 oznacza „zupełnie się nie zgadzam” a 5 „zupełnie się zgadzam”).

Ranking (np. proszenie respondentów o uporządkowanie opcji od najbardziej do najmniej preferowanej).

Pytania otwarte:

Pytania proste, które wymagają odpowiedzi w formie tekstu.

Pytania otwarte z prośbą o wyjaśnienie lub uzasadnienie odpowiedzi.

Pytania o sugestie lub propozycje (np. „Co moglibyśmy zrobić lepiej?”).

Pytania dotyczące doświadczeń lub opinii respondentów.

Pytania skalowane:

Pytania dotyczące stopnia zadowolenia (np. „Jak bardzo jesteś zadowolony z.....?” na skali od 1 do 10).

Pytania dotyczące intensywności uczucia (np. „Jak mocno czujesz się zmotywowany do...?” na skali od 1 do 5).

Pytania w formie skalogramu:

Oceniające rosnącą lub malejącą wartość cechy (np. „Jak bardzo zależy ci na...?” na skali od „mało” do „bardzo”).

Pytania dotyczące satysfakcji:

Pytania oceniające satysfakcję uczestników przed projektem i po zakończeniu projektu.

Pytanie ankiety można zadawać w formie tradycyjnego tekstu, ale również w formie pytań wykorzystujących grafikę. Poniżej przykłady.

Mapa myśli to graficzne przedstawienie celów, marzeń i pragnień uczestnika/uczestniczki projektu. Uczeń/uczennica tworzy kolaż lub rysunek, który odzwierciedla jego/jej aspiracje i cele. To narzędzie pomaga wyobrazić sobie swoją przyszłość i skoncentrować się na tym, co naprawdę jest dla niego/jej ważne. Tym samym mapa pomaga dostosować cele projektu do oczekiwań młodzieży. Mapą myśli możemy posłużyć się również na zakończenie projektu. W tym etapie uczeń/uczennica tworzy graficzne przedstawienie realizacji swoich marzeń i celów projektowych.



Drzewo wartości to narzędzie, które pomaga młodzieży zidentyfikować ich główne wartości i priorytety. Uczeń/uczennica rysuje drzewo, na którym korzenie reprezentują fundamentalne wartości, a gałęzie reprezentują wartości bardziej specyficzne. To narzędzie pomaga lepiej zrozumieć, co jest dla niego naprawdę istotne jak podejmowane decyzje wpisują się w te wartości. Drzewem wartości możemy posłużyć się również na zakończenie projektu. W tym etapie uczeń/uczennica tworzy graficzne przedstawienie realizacji wyznawanych wartości w przebiegu inicjatywy projektowej.



Przykładowe pytania do wykorzystania w kwestionariuszu ankiety do badania kompetencji społecznych i obywatelskich młodzieży przed i po udziale w projekcie:

| KOMPETENCJE SPOŁECZNE | Zdecydowanie NIE | NIE | Raczej NIE | Raczej TAK | TAK | Zdecydowanie TAK |
|--|------------------|-----|------------|------------|-----|------------------|
| Głównie: współpraca w grupie, komunikacja, aktywne słuchanie, nawiązywanie relacji: | | | | | | |
| 1. Uważam, że umiem współpracować z grupą rówieśników | | | | | | |
| 2. Lubię wykonywać różne zadania wspólnie z innymi | | | | | | |
| 3. Potrafię pokierować pracą grupy (pełnić rolę lidera) | | | | | | |
| 4. Rozumiem i akceptuję, że ważne jest ocenianie pracy w grupie i wspólne poszukiwanie poprawy | | | | | | |
| 5. Czuję się komfortowo podejmując inicjatywę i kierując grupą, kiedy sytuacja tego wymaga | | | | | | |
| 6. Potrafię pracować w grupie, aby osiągnąć wspólny cel, nawet jeśli mamy różne zdania | | | | | | |
| 7. Staram się być wsparciem dla innych członków grupy (np. klasy) gdy tego potrzebują | | | | | | |
| 8. Potrafię zachęcić innych do pracy nad wspólnym celem | | | | | | |
| 9. Rozumiem znaczenie budowania zaufania w grupie dla skuteczności jej działania | | | | | | |
| 10. Potrafię zaakceptować wybór większości nawet jeśli różni się od mojego pomysłu | | | | | | |

| KOMPETENCJE SPOŁECZNE | Zdecydowanie NIE | NIE | Raczej NIE | Raczej TAK | TAK | Zdecydowanie TAK |
|---|---------------------|-----|---------------|---------------|-----|---------------------|
| Głównie: współpraca w grupie, komunikacja, aktywne słuchanie, nawiązywanie relacji: | | | | | | |
| 11. Poradziłbym/ poradziłabym sobie w sytuacji, gdy trzeba pogodzić 2 moich kolegów/ koleżanki obrażonych/ obrażone na siebie | | | | | | |
| 12. W sytuacji konfliktowej szukam rozwiązań, które zaakceptują obie strony | | | | | | |
| 13. Z łatwością nawiązuję kontakty z innymi ludźmi. | | | | | | |
| 14. Nie jest dla mnie kłopotliwe inicjowanie rozmów z nieznanymi mi osobami | | | | | | |
| 15. Lubię poznawać nowych ludzi | | | | | | |
| 16. Czuję się swobodnie wyrażając swoje pomysły i opinie w grupie rówieśników | | | | | | |
| 17. Czuję się swobodnie wyrażając swoje pomysły i opinie w grupie osób starszych ode mnie | | | | | | |
| 18. Czuję się swobodnie wypowiadając się w grupie osób, których nie znam | | | | | | |
| 19. Dobrze poradziłbym/ poradziłabym sobie prezentując projekt grupy podczas dużej konferencji | | | | | | |
| 20. Czuję się swobodnie wyrażając swoje pomysły i opinie w grupie osób dorosłych | | | | | | |
| 21. Umieć uważnie i słuchać drugiej osoby opowiadającej o swoich problemach | | | | | | |

| KOMPETENCJE SPOŁECZNE | Zdecydowanie NIE | NIE | Raczej NIE | Raczej TAK | TAK | Zdecydowanie TAK |
|--|------------------|-----|------------|------------|-----|------------------|
| Głównie: współpraca w grupie, komunikacja, aktywne słuchanie, nawiązywanie relacji: | | | | | | |
| 22.Z uwagą słucham innych, kiedy dzielą się swoimi pomysłami | | | | | | |
| 23.Potrafię słuchać, nie przerywając rozmówcy, aż do zakończenia jego wypowiedzi | | | | | | |
| 24.Potrafię zadawać pytania, które pomagają mi lepiej zrozumieć punkt widzenia innych | | | | | | |
| 25.Rozumiem, jak ważne jest używanie komunikacji niewerbalnej, takiej jak kontakt wzrokowy czy gesty w kontaktach z innymi | | | | | | |
| 26.Wiem jakie są bariery skutecznej komunikacji i jak je przezwyciężyć | | | | | | |
| 27.Znam różnicę między aktywnym słuchaniem a zwykłym słyszeniem | | | | | | |
| Głównie: zarządzanie czasem, dbanie o siebie, empatia, zarządzania emocjami i stresem: | | | | | | |
| 28.Gdy mam mało czasu na realizację zadania, umiem sobie poradzić w tej sytuacji i je wykonać do końca | | | | | | |
| 29.Czuję się pewnie wyrażając swoje zdanie, nawet jeśli inni się ze mną nie zgadzają | | | | | | |
| 30. Jeżeli czegoś nie rozumiem z wypowiedzi innych zadaję pytania dopóki tego nie rozumiem | | | | | | |
| 31.Staram się zrozumieć punkt widzenia osoby, z którą rozmawiam | | | | | | |
| 32. Staram się zrozumieć punkt widzenia innych nawet jeśli się z nimi nie zgadzam | | | | | | |

| KOMPETENCJE SPOŁECZNE | Zdecydowanie NIE | NIE | Raczej NIE | Raczej TAK | TAK | Zdecydowanie TAK |
|--|---------------------|-----|---------------|---------------|-----|---------------------|
| Główne: zarządzanie czasem, dbanie o siebie, empatia, zarządzania emocjami i stresem: | | | | | | |
| 33. Umiem wczuwać się w emocje drugiej osoby | | | | | | |
| 34. Wiem czym jest empatia | | | | | | |
| 35. Potrafię rozpoznać emocje innych osób, nawet jeśli nie są one wyraźnie wyrażone. | | | | | | |
| 36. Zauważam, kiedy ktoś w moim otoczeniu czuje się smutny lub ma problem. | | | | | | |
| 37. Często staram się postawić na miejscu innej osoby, aby lepiej zrozumieć jej punkt widzenia. | | | | | | |
| 38. Umiem trafnie rozpoznać i nazywać emocje, które czuję | | | | | | |
| 39. Potrafię zrozumieć skąd się biorą moje emocje w danej chwili | | | | | | |
| 40. Rozumiem, jak emocje wpływają na moje myśli i zachowania | | | | | | |
| 41. Wiem czym jest stres | | | | | | |
| 42. Znam zdrowe sposoby radzenia sobie ze stresem | | | | | | |
| 43. Znam różne metody radzenia sobie ze stresem i potrafię wybrać i zastosować najbardziej skuteczną dla siebie w danej sytuacji | | | | | | |
| 44. Potrafię dobrze planować i organizować swój czas, aby unikać niepotrzebnego stresu | | | | | | |
| 45. Potrafię uspokoić się, gdy czuję się zdenerwowany/-a lub zły/-a | | | | | | |

| KOMPETENCJE SPOŁECZNE | Zdecydowanie NIE | NIE | Raczej NIE | Raczej TAK | TAK | Zdecydowanie TAK |
|---|---------------------|-----|---------------|---------------|-----|---------------------|
| Głównie: zarządzanie czasem, dbanie o siebie, empatia, zarządzania emocjami i stresem: | | | | | | |
| 46. Umiem podejmować trudne decyzje | | | | | | |
| 47. Umiem trafnie ocenić i wymienić swoje słabe i mocne strony | | | | | | |
| 48. Wiem, kiedy i gdzie szukać pomocy w sytuacjach dla mnie trudnych | | | | | | |
| 49. Potrafię poprosić o pomoc w rozwiązaniu trudnego dla mnie zadania | | | | | | |
| 50. Potrafię odmówić, gdy czegoś nie chcę zrobić | | | | | | |
| 51. Potrafię powiedzieć „nie” jeżeli wiem, że czegoś nie chcę lub może mi to zaszkodzić. | | | | | | |
| 52. Otwarcie rozmawiam o swoich potrzebach lub problemach z przyjaciółmi lub rodziną | | | | | | |
| 53. Staram się myśleć pozytywnie | | | | | | |
| 54. Umiem poradzić sobie z porażką | | | | | | |
| 55. Nawet w trudnych sytuacjach szukam dobrej strony | | | | | | |
| 56. Potrafię wyrazić swoje uczucia i potrzeby bez obawy przed oceną lub krytyką ze strony innych | | | | | | |
| 57. Jeżeli ktoś przekracza moje granice, potrafię stanowczo, ale z szacunkiem do tej osoby, wyrazić swoje niezadowolenie. | | | | | | |
| 58. W sytuacjach konfliktowych potrafię zachować spokój i skupić się na rozwiązaniu problemu, a nie na tym, by wygrać. | | | | | | |

| | | | | | | |
|---|------------------|-----|------------|------------|-----|------------------|
| 59. Potrafię zachować spokój i nie tracić kontroli nad emocjami podczas kłótni lub konfliktu. | | | | | | |
| 60. Znam sposoby, które mogę stosować, aby zwiększyć swoją asertywność w trudnych sytuacjach. | | | | | | |
| KOMPETENCJE OBYWATELSKIE | Zdecydowanie NIE | NIE | Raczej NIE | Raczej TAK | TAK | Zdecydowanie TAK |
| 1. Znam urzędy w mojej miejscowości i wiem czym się one zajmują | | | | | | |
| 2. Znam historię (np. okresu powojennego) miasta/wsi/ regionu, w którym mieszkam | | | | | | |
| 3. Znam przysługujące mi prawa uczniowskie | | | | | | |
| 4. Znam przysługujące mi prawa obywatelskie | | | | | | |
| 5. Wiem czym są i znam prawa człowieka | | | | | | |
| 6. Interesuję się tym, co się dzieje w moim kraju | | | | | | |
| 7. Interesuję się tym, co się dzieje w mojej miejscowości | | | | | | |
| 8. Wiem jak oddzielić prawdę od <i>fake newsów</i> | | | | | | |
| 9. Poradziłbym sobie/ poradziłabym sobie w kontaktach z instytucjami publicznymi/ urzędami | | | | | | |
| 10. Akceptuję osoby odbiegające wyglądem ode mnie. | | | | | | |
| 11. Akceptuję osoby mające inne ode mnie przekonania | | | | | | |
| 12. Rozumiem, że moje własne przekonania są kształtowane przez moją kulturę. | | | | | | |

| KOMPETENCJE OBYWATELSKIE | Zdecydowanie NIE | NIE | Raczej NIE | Raczej TAK | TAK | Zdecydowanie TAK |
|---|------------------|-----|------------|------------|-----|------------------|
| 13.Potrafię postawić się na miejscu kogoś z innej kultury i zrozumieć jego/jej uczucia i doświadczenia. | | | | | | |
| 14.Rozumiem różnicę między partiami pravicowymi i lewicowymi | | | | | | |
| 15.Wiem, które ugrupowanie sprawuje władzę w mojej gminie/mieście | | | | | | |
| 16.Potrafię wymienić podstawowe różnice pomiędzy władzą ustawodawczą, sądowniczą i wykonawczą | | | | | | |
| 17.Wiem czym zajmuje się rzecznik prawa konsumenta | | | | | | |
| 18.Znam podstawowe zasady na których opiera się Konstytucja RP | | | | | | |
| 19.Rozumiem czym jest organizacja wojskowa NATO | | | | | | |
| 20.Znam podstawowe urzędy Unii Europejskiej | | | | | | |
| 21.Wiem czym zajmuje się Parlament Europejski | | | | | | |
| 22.Wiem czym zajmuje się Komisja Europejska | | | | | | |
| 23.Umiej przemawiać publicznie | | | | | | |
| 24.Wiem czym jest organizacja pozarządowa | | | | | | |
| 25.Znam organizacje pozarządowe działające w mojej gminie | | | | | | |
| 26.Znam prawa i obowiązki osoby, która pełni funkcję wolontariusza stowarzyszenia lub | | | | | | |
| 27. Wiem w czym mógłby pomóc Rzecznik Prawa Dziecka | | | | | | |

